

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
STARPTAUTISKO UN EIROPAS TIESĪBU ZINĀTŅU KATEDRA

**DELIKTATBILDĪBAS PĀREJA NO VALSTS-PRIEKŠTECES UZ
VALSTI-PĒCTECI VALSTS PĒCTECĪBAS GADĪJUMĀ**

BAKALaura DARBS

Autore: Katrīna Bičevska
Studenta apliecības Nr.: kb17091
Darba vadītājs: lekt. Māris Lejnieks

Rīga 2020

ANOTĀCIJA

Politisku, sociālu un ekonomisku pārmaiņu rezultātā valstis mēdz piedzīvot dažādas valstiskuma izmaiņas. Vien divdesmitajā gadsimtā norisa gan dekolonizācija, gan “desovietizācija”. Taču starptautiskajās tiesībās joprojām nav nodibināti skaidri principi, kā tieši valsts-priekšteces dažādās tiesības un pienākumi pāriet uz valsti-pēcteci.

Darba mērķis ir izvērtēt Apvienoto Nāciju Organizācijas Starptautisko tiesību komisijas pantu projekta par “Valstu tiesību pēctecību attiecībā uz valsts atbildību” atbilstību starptautiskajām paražu tiesībām.

Lai sasniegtu darba mērķi, nepieciešams izpētīt valstu un starptautisku tiesu, tribunālu praksi jautājumā par valsts starptautiskās atbildības pēctecību, identificēt starptautiskās paražas un tās salīdzināt ar ANO Starptautisko tiesību komisijas pantu projektu par Valstu tiesību pēctecību attiecībā uz valsts atbildību.

Prakses izpētes rezultātā konstatējams valsts atbildības pēctecības pamatprincipa nemainīgums: valsts-pēctece nepārņem valsts-priekšteces starptautisko atbildību. Tomēr no valsts atbildības ne-pārejas praksē ir identificējami divi izņēmumi – valsts-pēcteces labprātīga apņemšanās pārņemt valsts-priekšteces saistības un īpaši gadījumi, kuros starptautiskā tiesa vai tribunāls konstatē valsts atbildības pāreju, pamatojoties uz attiecīgās rīcības ciešo saikni ar valsti-pēcteci, tās teritoriju.

Atslēgas vārdi: valsts pēctecība, valsts atbildība, starptautiskās paražu tiesības, Starptautisko tiesību komisija

ANNOTATION

As a result of political, social and economic turbulence, countries experience different changes of statehood. In the twentieth century alone, we experienced both decolonisation and de-sovietisation. Yet there are no clear principles regulating the transfer of rights and obligations from the predecessor-state to the successor-state under current international law.

The goal of this research is to evaluate compliance of the International Law Commission's draft articles on "Succession of States in respect of State responsibility" with international customary law.

In order to achieve the research goal, it is necessary to investigate states practice and international courts, tribunals on the succession of international state responsibility, identify the customary rules, and compare them with the International Law Commission's draft articles "Succession of States in respect of State responsibility" .

As a result of this case study, the author establishes an invariable fundamental principle regarding succession to state responsibility: predecessor-state does not transfer its international responsibility to the successor-state. However, in practice two exceptions to the principle of non-continuity of responsibility can be identified: a voluntary declaration by the successor-state to take over the obligations of the predecessor-state and some specific cases in which an international court or tribunal establishes a transfer of state responsibility on the basis of a close link between the conduct in question and the successor-state.

Keywords: state succession, state responsibility, international customary law, International Law Commission

SATURA RĀDĪTĀJS

Apzīmējumu saraksts	5
Ievads	6
1. Valstu tiesību pēctecība.....	8
1.1. Valsts atbildības pēctecības pamati.....	8
1.2. Valsts tiesību pēctecības kodifikācija.....	10
1.3. Panti par valsts atbildību un to attiecināmība uz valstu pēctecību	13
2. Prakses attīstība attiecībā uz valsts atbildības pēctecību	17
2.1. Valsts atdalīšanās	17
2.2. Teritorijas daļas pāreja	22
2.3. Valsts sadalīšanās.....	23
2.4. Valstu apvienošanās	24
2.5. Valsts pievienošana.....	25
2.6. PSRS sabrukums	27
3. Pantu projekts par valsts atbildības pēctecību	31
3.1. Vispārīgie noteikumi	32
3.2. Valstu pēctecības gadījumi.....	35
Kopsavilkums.....	39
Izmantotās literatūras un avotu saraksts.....	40
I. Literatūra	40
II. Normatīvie akti.....	41
III. Juridiskās prakses materiāli.....	41
Dokumentārā lapa	44

APZĪMĒJUMU SARAKSTS

ANO ST – Apvienoto Nāciju Organizācijas Starptautiskā tiesa

ANO STK – Apvienoto Nāciju Organizācijas Starptautisko tiesību komisija

EST – Eiropas Savienības Tiesa

PAT – Pastāvīgā šķīrētiesa

PSRS - Padomju Sociālistisko Republiku Savienība

PST – Pastāvīgā Starptautiskā Tiesa

Panti par valsts atbildību – Panti par valsts atbildību par starptautiski prettiesisku rīcību

STA – Starptautisko tiesību asociācija

1978. gada konvencija – ANO Vīnes Konvencija par valstu tiesību pēctecību starptautisku līgumu jomā

1983. gada konvencija – ANO Vīnes Konvencija par valstu tiesību pēctecību attiecībā uz valsts īpašumu, valsts arhīviem un valsts parādiem

IEVADS

Valstu pēctecība temata aktualitāte ir cieši saistīta ar pasaulē notiekošo. Pirmie ANO Starptautisko tiesību komisijas projekti par valsts tiesību pēctecību tika radīti, ietekmējoties no dekolonizācijas laikā konstatētajām problēmām. Valsts tiesību pēctecības jautājums atkal uzplaiksnīja līdz ar Aukstā kara beigām un Padomju Savienības sabrukumu.

Visbeidzot ANO Starptautisko tiesību komisija 2017. gadā nolēma uzsākt darbu valsts atbildības pēctecības jautājumā. Paralēli pantu projekta tapšanai atjaunojas diskusija par valsts atbildības pēctecības regulējumu starptautiskajās tiesībās – kad, kā un kādēļ valstij-pēcteči būtu jāuzņemas tās priekšteces atbildība?

Darba mērķis ir noskaidrot, vai Starptautisko tiesību komisijas pantu projekta “Valsts pēctecība attiecībā uz valsts atbildību” panti kodificē starptautiskas paražu tiesības.

Lai sasniegtu darba mērķi jāveic sekojošie uzdevumi:

- 1) aplūkot mūsdienu tiesību teoriju par valsts tiesību pēctecību attiecībā uz valsts starptautisko atbildību,
- 2) analizēt valstu, starptautisku tiesu un tribunālu prakses attīstību valsts atbildības pēctecības jautājumā pēdējā gadsimta griezumā,
- 3) praksē identificēt valsts atbildības pēctecības pamatnostādnes,
- 4) analizēt ANO Starptautisko tiesību komisijas pantu projektu par “Valsts tiesību pēctecību attiecībā uz valsts atbildību”,
- 5) salīdzināt ANO Starptautisko tiesību komisijas pantu projektu ar praksē nodibinātajiem valsts atbildības pēctecības principiem.

Darba veidošanā izmantota gramatiskā, sistēmiskā, vēsturiskā un dedukcijas zinātniskās pētniecības metodes. Gramatiskā metode lietota tiesību literatūras un judikatūras interpretācijā. Sistēmiskā metode lietota dažādu tiesību literatūras avotu savstarpējā salīdzinājumā, kā arī valstu un starptautisku tiesu, tribunālu nodibinātās prakses salīdzinājumā. Vēsturiskā zinātniskās pētniecības metode lietota starptautiskās prakses attīstības analīzē. Dedukcijas zinātniskās pētniecības metode lietota valsts atbildības pēctecības starptautisko paražu konstatēšanā.

Pētījumā izmantota literatūra latviešu valodā, angļu valodā, franču valodā. Darbā ir analizēti gan nacionāli, gan starptautiski tiesu prakses avoti. Viedokļos ir analizēti gan

starptautiski atzīti tiesību teorijas traktāti, gan īpaši specializēti juristu darbi. Darbā ir pētīti ANO Starptautisko tiesību komisijas darba materiāli, kā arī citu starptautisku organizāciju teorijas un tiesību tālāk veidošanas darbi.

Nozīmīgs starptautisko tiesību avots ir Roberta Brauna lieta, kura 1923. gadā nostiprina valsts atbildības pēctecības ne-pārejas principu. ASV-Lielbritānijas tribunāls Roberta Brauna prasībā pret Lielbritāniju nolēma, ka Lielbritānija nepārņem tās priekšteces, Dienvidāfrikas Būru Republikas, starptautisko atbildību. Starptautiskās prakses analīzē būtiskākie avoti ir ANO Starptautisko tiesību komisijas gadagrāmatas un gada pārskati, kā arī ANO pārskati par starptautisko tribunālu nolēmumiem.

Darbs strukturēts trīs nodaļās. Pirmajā nodaļā apskatīta starptautisko tiesību teorijas attīstība jautājumā par valsts atbildības pēctecību un saistītais ANO Starptautisko tiesību komisijas kodifikācijas darbs. Otrajā nodaļā analizēta starptautiskā valstu un starptautisko tiesu un tribunālu prakse attiecībā uz valsts atbildības pēctecību. Trešajā nodaļā analizēts ANO Starptautisko tiesību komisijas topošais pantu projekts par Valsts pēctecību attiecībā uz valsts atbildību, salīdzinot pantu projektu ar otrajā nodaļā konstatēto starptautisko praksi.

1. VALSTU TIESĪBU PĒCTECĪBA

Valsts tiesību pēctecība ir vienas valsts (valsts-priekšteces) nomaiņa pret otru (valsti-pēcteci) jautājumā par atbildības nešanu par kādas teritorijas starptautiskajām attiecībām.¹

Valsts pēctecība ir rets notikums. Valstu izveides pamatā ir ilglaicības ideja – attiecīgā tauta un citi starptautiskie tiesību subjekti pieņem, ka valsts turpinās pastāvēt.² Taču dažādu sociālu un politisku notikumu rezultātā valstiskums var piedzīvot pārmaiņas – no revolūcijas līdz okupācijai, pašnoteikšanās līdz pilsoņu karam.

Prakses attīstība šajā jautājumā ir izteikti lēna un nesakritību pilna. Lai kādi nebūtu valsts pārmaiņu cēloņi, valsts pēctecības jautājums neizbēgami ir politisks; pat gadījumā, ja valsts pēctecība noris uz vienošanās pamata, valstīm radīsies domstarpības par izrietošajām saistībām. Turklāt katram valsts pēctecības gadījumam ir unikāls vēsturiskais fons, kurš ietekmē valsts-priekšteces un valsts-pēcteces attiecības. Visbeidzot – iesaistītās valstis nereti slēdz īpašus līgumus, kuri risina konkrēto tiesību un pienākumu pārejas kārtību, un šādu līgumu slēgšana nozīmē, ka valstis var izvēlēties risināt pēctecības jautājumu ļoti dažādi.³

Nemot vērā valsts pēctecības gadījumu retumu un dažādību, vispārīgu valstu tiesību pēctecības noteikumu pastāvēšana ir apgrūtināta, un šajā jautājumā ir izveidojies ļoti mazs skaits starptautisku paražu tiesību normu.⁴

1.1. Valsts atbildības pēctecības pamati

Kaut arī valsts atbildības pēctecības lauciņā ir salīdzinoši maz teorētisko darbu un starptautiskās prakses, valdošais uzskats neapstrīdami ir par labu atbildības ne-pārejas teorijai (*non-continuity*): valsts atbildība nepāriet no valsts-priekšteces uz valsti-pēcteci. Juridiskajā literatūrā šī tēze ir pamatota ar dažādiem apsvērumiem:

- valsts var būt atbildīga tikai par tās pašas rīcību; valsts-pēctece nevar atbildēt par valsts-priekšteces rīcību, jo tās identitāte, juridiskā personība atšķiras,

---

¹ Dumberry, P. *State Succession to International Responsibility*. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2007, p.3.

² Klabber, J. *International Law*. Cambridge University Press, 2017, p.86.

³ Šturma, P. *First report on succession of States in respect of State responsibility*. UN International Law Commission, Sixty-ninth session Geneva, 2017, p.23.

⁴ Dumberry, P. *State Succession to International Responsibility*. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2007, p.3-4.

- piemērojot valsts atbildības analogiju ar privāttiesisku deliktatbildību, secināms, ka privāttiesībās deliktatbildība nevar pāriet no deliktu izdarījušās personas uz tās pēcteci,

- valsts starptautiski prettiesiskas rīcības rezultātā starp prettiesisko rīcību izdarījušo valsti un cietušo valsti izveidojas prasības un saistības, kuras ir izteikti personiskas (*highly personal nature*).⁵

Neatkarīgi no izvēlētā skaidrojuma, valsts atbildības ne-pāreja ir nostiprināta gan teorijā, gan praksē. Pirmo starptautisko nolēmumu, kurā tika tieši piemērots valsts atbildības ne-pārejas princips, 1923. gadā pieņēma Brauna lietā.

1923. gada ASV-Lielbritānijas tribunāls skatīja Roberta Brauna (*Robert Brown*) prasību pret Lielbritāniju. Roberts Brauns bija ASV pilsonis, kuram Dienvidāfrikas Būru Republikā tika atteikts zelta atradņu izmantošanas licences pieteikums. ASV (kura R. Brauna vārdā cēla prasību diplomātiskās aizsardzības ceļā) uzskatīja, ka Lielbritānijai kā Dienvidāfrikas Būru Republikas pēcteci būtu jāamanto priekšteces deliktatbildība. Tribunāls nolēma, ka deliktatbildība no Dienvidāfrikas Būru Republikas uz Lielbritāniju nepāriet.⁶

Ja kāds 20. gs. vidū vaicātu, vai valsts pēctecības gadījumā valsts atbildība pāriet, atbildē visticamāk izskanētu: “Nē, izlasiet R. Brauna lietu”. Taču ir pagājis gadsimts kopš šī slavenā lieta tika skatīta, un dažādi tiesību teorētiķi ir sākuši apšaubīt valsts atbildības ne-pārejas teorijas dzelžaino raksturu.⁷

Šis 21. gadsimta diskurss par valstu atbildības pēctecību 2017. gadā rezultējās ANO STK lēmumā iekļaut tematu “Valstu tiesību pēctecību attiecībā uz valsts atbildību” komisijas ilgtermiņa projektu sarakstā.⁸ Kā norāda īpašais ziņotājs Pāvels Šturma (*Pavel Šturma*), temats apvieno starptautisko tiesību jautājumus, kurus ANO STK līdz šim ir skatījusi nošķirti – valsts

---

⁵ Šturma, P. First report on succession of States in respect of State responsibility. UN International Law Commission, Sixty-ninth session. Geneva, 2017, p. 9.-10.

⁶ ASV-Lielbritānijas tribunāla 23.11.1923. spriedums lietā Robert E. Brown (United States) v. Great Britain. Netherlands: UN Reports on International Arbitral Awards, vol. VI, 1956, p.120-131;

skatīt arī ASV-Lielbritānijas tribunāla 10.11.1925. spriedumu lietā The Hawaiian Claims (F. H. Redward and Others (Great Britain) v. United States). Netherlands: UN Reports on International Arbitral Awards, vol. VI, 1956, p.157-158.

⁷ Šturma, P. First report on succession of States in respect of State responsibility. UN International Law Commission, Sixty-ninth session. Geneva, 2017, p. 10.-11.

⁸ Ibid, p.203.

atbildība un valstu tiesību pēctecība.⁹ Tādēļ pirms padziļinātas jaunā ANO STK temata analīzes darba trešajā nodaļā, nepieciešams atskatīties uz komisijas iepriekšējo darbu saistītos starptautisko tiesību jautājumos.

1.2. Valsts tiesību pēctecības kodifikācija

Valsts starptautiskās saistības no valsts-priekšteces uz valsti-pēcteci nepāriet kā viens veselums; ir izdalāmi vairāki mantojamo tiesību un pienākumu veidi, kuru pārejas kārtība var atšķirties. Pamatojoties uz ANO centieniem kodificēt valstu pēctecības noteikumus, praksē var nošķirt:

- I. valsts pēctecību attiecībā uz starptautiskajiem līgumiem,
- II. valsts pēctecību attiecībā uz valsts īpašumu, valsts arhīviem un valsts parādiem,
- III. valsts pēctecību attiecībā uz valsts atbildību.

i. Konvencija starptautisko līgumu jomā

Valsts tiesību pēctecības temats ir bijis ilgstošs strīdu avots starptautiskajās tiesībās, it īpaši attiecībā uz valsts tiesību pēctecību starptautisko līgumu jomā. Ir divas pretējas teorijas – kontinuitātes teorija un *tabula rasa* teorija. Kontinuitātes teorijas piekritēji uzskata, ka valsti-pēcteci saista valsts-priekšteces slēgtie starptautiskie līgumi, kamēr vien attiecīgā līguma puses neizrāda vēlmi līgumu izbeigt vai grozīt. Savukārt *tabula rasa* teorijas atbalstītāji uzskata, ka valsti-pēcteci nevar automātiski saistīt līgumi, kuriem tā nav piekritusi.¹⁰

Līgumu kontinuitāte praksē ir plaši atzīta, pamatojoties uz privātpersonu aizsardzības apsvērumiem. Piemēram, ja valsts pēctecības gadījumā valstij-pēcteci nav saistošs it neviens valsts-priekšteces starptautiskais līgums, iedzīvotājus pēkšņi var pārstāt aizsargāt virkne starptautisku cilvēktiesību nolīgumu.¹¹ Taču kontinuitātes teorija valstij-pēcteci var radīt arī nesamērīgas saistības. Piemēram, vai ir pamatoti dekolonizācijas rezultātā izveidotai jaunai valstij likt ievērot visas ekonomiskās saistības, kuras attiecīgajā teritorijā uzņēmusies metropole?

---

⁹ Šturma, P. First report on succession of States in respect of State responsibility. UN International Law Commission, Sixty-ninth session. Geneva, 2017, p. 203.

¹⁰ Dumberry, P. State Succession to International Responsibility. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2007, p.3.

¹¹ Kamminga, M. T. State Succession in Respect of Human Rights Treaties. 7 European Journal of International Law, 1996, p.469-484.

1978. gada 23. augustā ANO pieņēma Vīnes Konvenciju par valstu tiesību pēctecību starptautisku līgumu jomā.¹² 1978. gada konvencijā tiek piemērota kontinuitātes teorija – valsts atdalīšanās, valsts sadalīšanās un valstu apvienošanas gadījumā valstij-pēcteči ir saistoši valsts-priekšteces slēgtie starptautiskie nolīgumi.¹³ Izņēmums ir jaunu valstu izveidošana jeb dekolonizācija. Jaunajām valstīm tiek piemērots *tabula rasa* princips, un valsts-priekšteces starptautiskie nolīgumi tām nav saistoši (izņemot robežlīgumi un miera līgumi, kuriem starptautiskā miera un drošības nolūkā jābūt spēkā arī pēc valsts pēctecības).¹⁴

Taču 1978. gada konvencijas praktiskais pielietojums ir ierobežots, to ir parakstījušas tikai 19 valstis.¹⁵ Citām valstīm nav jāievēro konvencijā noteiktā valsts pēctecības kārtība, izņemot noteikumus, kuriem ir starptautiskas paražas raksturs.¹⁶

Starptautisko tiesību asociācija norāda, ka praksē tiek pielietotas sekojošās 1978. gada konvencijas normas:

- Konvencijā nodibinātā valstu pēctecības definīcija (valsts tiesību pēctecība ir “vienas valsts nomaina pret citu jautājumā par atbildības nešanu par kādas teritorijas starptautiskajām attiecībām”),
- 4. panta regulējums par starptautisku organizāciju dibināšanas līgumiem un starptautiskajās organizācijās pieņemtiem līgumiem,
- 11. panta nodibinātais pēctecības princips attiecībā uz robežlīgumiem un 12. pantā nodibinātais pēctecības princips attiecībā uz teritoriāliem režīmiem.¹⁷

Tomēr, ņemot vērā 1978. gada konvencijas reto un dažādo piemērošanu, vairumā strīdu konvencija netiek analizēta. Piemēram, EST lietā Nr. C-216/01 Austrijas un Čehijas starpā pastāvēja domstarpības par Čehijas un Slovākijas Federatīvās Republikas slēgto nolīgumu

---

¹² Vienna Convention on Succession of States in respect of Treaties. United Nations Treaty Series, vol. 1946, p. 3.

¹³ Ibid, Part II, Part IV.

¹⁴ Ibid, Part III.

¹⁵ Vienna Convention on succession of States in respect of treaties, status. Pieejams: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXIII-2&chapter=23&clang=en [skatīts: 14.04.2020.]

¹⁶ Dumberry, P. International law and practice. State Succession to Bilateral Treaties: A Few Observations on the Incoherent and Unjustifiable Solution Adopted for Secession and Dissolution of States under the 1978 Vienna Convention. Leiden Journal of International Law, 2015, 28, p.14

¹⁷ STA rezolūcija Nr. 3/2008. Final Report, Annex: Conclusions of the ILA Committee on Aspects of the Law of State Succession. Rio de Janeiro Conference: 2008.

pāreju pēctecei Čehijai. Čehija uzstāja, ka nolīgumi ir spēkā esoši uz kontinuitātes teorijas pamata, kamēr Austrija uzstāja uz *tabula rasa* principa piemērošanu. Tā kā minētās valstis pēctecības brīdī nebija 1978. gada konvencijas dalībvalstis, tiesa piemērojamo tiesību normu meklēja citviet.¹⁸

EST konstatēja, ka valsts pēctecības brīdī pastāvēja plaši atzīta nolīgumu kontinuitātes prakse. Līdz ar to tiesai “ir jāpārbauda, vai gan Austrijas Republika, gan arī Čehijas Republika šo nolīgumu kontinuitātes principu attiecīgajiem divpusējiem nolīgumiem faktiski vēlējās piemērot un vai ir norādes, kuras parāda to šajā sakarā izteikto nodomu.”¹⁹

Kopsavilkumā 1978. gada konvencija ir piemērojama reti, un līdzko starptautiskām tiesām, šķīrējtiesām vai tribunāliem ir jāvērtē starptautisko līgumu pēctecības jautājums ārpus konvencijas robežām, nozīmīgākais kritērijs ir tieši konkrēto valstu izrādītā nostāja – vai valsts-pēctece ir tieši vai netieši paudusi savu gribu tikt saistītai ar valsts-priekšteces līgumiem. Tādējādi 1978. gada konvencija vairumā gadījumu ir kā plaši analizēts palīgavots, un pati par sevi nesniedz risinājumu praksē. Taču konvencija ir viennozīmīgi radījusi diskusijas bāzi, juristu starpā veidojot noteiktus vispārpieņemtus terminus un principus.

ii. Konvencija par valsts īpašumu, valsts arhīviem un valsts parādiem

1983. gada 31. decembrī ANO pieņēma Vīnes Konvenciju par valstu tiesību pēctecību attiecībā uz valsts īpašumu, valsts arhīviem un valsts parādiem.²⁰ 1983. gada konvencija, kā nosaukums rāda, aptver trīs tiesību jautājumus, un to regulējums konvencijā ir nošķirts.

Konvencijas II daļā ir aptverts īpašuma pārejas jautājums. Kaut arī valsts pēctecības veidi tiek nošķirti, attiecībā uz īpašumu var konstatēt nemainīgu principu: īpašums seko līdzī teritorijai. Neatkarīgi no valsts pēctecības veida, valsts pēctecības rezultātā īpašums piederēs tai valstij, kuras teritorijā tas atrodas.²¹

Konvencijas III daļa skar valsts arhīvus. Regulējums ir līdzīgs īpašumiem: arhīvi pāriet valstij-pēctecei līdz ar teritoriju. Taču attiecībā uz arhīviem teritoriālā saikne ir nevis fiziska,

---

¹⁸ EST 18.11.2003. spriedums lietā Nr. C-216/01 starp Budějovický Budvar, národní podnik un Rudolf Ammersin GmbH, para. 155.

¹⁹ Ibid, para. 155.

²⁰ Vienna Convention on Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts. Official Records of the United Nations Conference on Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts, vol. II.

²¹ Ibid, Part II.

bet gan saturiska. Piemēram, valstij-pēcteči pāriet arhīvi, kuri ir nepieciešami attiecīgās teritorijas administratīvai pārvaldīšanai; kuru saturs primāri skar valsts-pēcteces teritoriju.²²

Valsts atbildībai radniecīgākais jautājums, parādu pēctecība, ir regulēta konvencijas III daļā. Valsts parādu pāreja no valsts-priekšteces uz valsti-pēcteci ir sarežģītāka nekā īpašumu vai arhīvu pāreja, jo vairumam valsts parādu nav izteiktas saistības ar kādu teritoriju. Taču parādi var būt saistīti ar īpašumu vai citām tiesībām un interesēm. Tādēļ valsts parādu pēctecības pamatprincips ir: parāds seko tiesībām. Piemēram, ja valsts-pēctece līdz ar teritoriju iegūst tajā esošu nekustamo īpašumu, valstij-pēcteči pāries arī uz īpašuma gulstošie parādi.²³

Tāpat kā Vīnes Konvencija par valstu tiesību pēctecību starptautisku līgumu jomā, arī 1983. gada konvencija nav guvusi ievērojamu skaitu ratifikāciju. Tomēr šīs konvencijas temats arī praksē nav radījis tik lielu ažiotāžu, un vairums izklāstīto principu atbilst sekojošai praksei.²⁴

iii. Citas konvencijas par valsts tiesību pēctecību

ANO STK sākotnēji bija iecerējusi valsts tiesību pēctecību kodificēt arī attiecībā uz privāttiesiskiem līgumiem un daļību starptautiskajās organizācijās, taču līdz šim atbilstošas konvencijas nav izstrādātas.²⁵

1.3. Panti par valsts atbildību un to attiecināmība uz valstu pēctecību

1949. gadā ANO STK pirmajā sanāksmē sastādīja provizorisku kodifikācijas tematu sarakstu, kuru starpā bija arī valsts atbildība. 20. gs. pirmajā pusē valdīja uzskats, ka valsts atbildības kodifikācijas pamats ir meklējams ASV starptautiskās arbitražas praksē, kas bija guvusi starptautiskas paražu tiesības statusu. ASV tribunāli skatīja ārvalstnieku aizsardzības (“*alien protection*”) lietas, kurās par valsts atbildību lēma *ad hoc* – konstatējot valsts pienākumu atlīdzināt kaitējumu konkrētajā lietā. Tribunāli neapsvēra valsts atbildības, vainas jautājumu kā atsevišķu principu, bet gan vērtēja valsts radītos zaudējumus un to atlīdzināšanu.²⁶

---

²² Vienna Convention on Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts. Official Records of the United Nations Conference on Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts, vol. II, Part III.

²³ Ibid, Part IV

²⁴ STA rezolūcija Nr. 3/2008. Final Report, Annex: Conclusions of the ILA Committee on Aspects of the Law of State Succession. Rio de Janeiro Conference, 2008.

²⁵ Yearbook of the International Law Commission 1963, vol. II. New York, 1964, p. 282.

²⁶ Nissel, T. A. A History of State Responsibility: The Struggle for International Standards (1870-1960). University of Helsinki, 2016, p. 362-363.

Tomēr kodifikācijas centieni bija ilgstoši, un līdz ar dekolonizācijas vilni 1960-ajos gados virsroku guva vācu teorija, ka valsts atbild par jebkuru starptautisko tiesību pārkāpumu.²⁷

Visbeidzot 1969. gadā ANO STK īpašais ziņotājs Roberto Ago ierosināja pirmo panta projektu: “Jebkuras starptautiski prettiesiskas valsts rīcības juridiskās sekas ir šis valsts starptautiskā atbildība.”²⁸ Roberto Ago pieeja guva tūlītēju atbalstu 1970. gadā Apvienoto Nāciju Organizācijas Starptautiskās tiesas lietā *Barcelona Traction*. Lai noskaidrotu lietā piemērojamās starptautisko tiesību normas, ANO ST norāda, ka tai jāvērtē ne tikai prakse, bet arī starptautisko tiesību attīstība.²⁹ Šajā gadījumā starptautiskās tiesības attīstījās vispārīgas valsts atbildības virzienā, un kopš *Barcelona Traction* lietas tapa skaidrs, ka valsts atbildības ietvars ir piemērojams jebkurai valsts starptautiski prettiesiskai rīcībai.³⁰

2001. gadā, vairāk nekā trīsdesmit gadus pēc Roberto Ago pirmā panta ierosinājuma, STK pieņēma pilnu pantu projektu “Valstu atbildība par starptautiski prettiesisku rīcību” ar komentāriem.³¹ Kaut arī Panti par valsts atbildību nav pārveidoti starptautiskā konvencijā, Ģenerālā Asambleja pantu projektu ir formāli atbalstījusi,³² un tiek uzskatīts, ka Panti par valsts atbildību lielā daļā atspoguļo starptautiskas paražu tiesības.³³

Panti par valsts atbildību tiešā veidā neregulēt valsts atbildības pēctecības jautājumu. Kad ANO STK sākotnēji vērtēja Pantu par valsts atbildību tvērumu, valsts atbildības ne-pārejas prakse bija gana viennozīmīga, lai nebūtu nepieciešamības pantu projektā iekļaut valsts pēctecības jautājumu.³⁴

Taču līdz 2001. gadam prakse bija attīstījusies pietiekami, lai īpašais ziņotājs Džeimss Kraufords (*James Crawford*) Pantu par valsts atbildību komentāros rakstītu: “Valstu pēctecības kontekstā nav skaidrs, vai jaunā valsts attiecībā uz tās teritoriju pārņem kādu valsts atbildību

---

²⁷ Yearbook of the International Law Commission 1963, vol. II. New York, 1964, p. 224.

²⁸ Yearbook of the International Law Commission 1970, vol. II. New York, 1972, p. 187.

²⁹ ANO ST 05.02.1970. spriedums lietā *Barcelona Traction, Light And Power Company, Limited (Belgium v. Spain)*, I.C.J. Reports 1970, p.33.

³⁰ Nissel, T.A. *A History of State Responsibility: The Struggle for International Standards (1870-1960)*. University of Helsinki, 2016, p. 367.

³¹ Yearbook of the International Law Commission 2001, vol. II. New York and Geneva, 2002, p.26.-143.

³² Ģenerālās Asamblejas 2001. gada 12. decembra rezolūcija Nr. A/RES/56/83.

³³ Klabber, J. *International Law*. Cambridge University Press, 2017, p.138.

³⁴ Šturma, P. First report on succession of States in respect of State responsibility. UN International Law Commission, Sixty-ninth session. Geneva, 2017, p.11

no valsts-priekšteces”.³⁵ Konkrētāk – Pantu par valsts atbildību komentāros valstu tiesību pēctecība tiek skatīta divu sekojošo pantu kontekstā.

i. Pantu par valsts atbildību 10. pants

Starptautiskajās tiesībās ir nostiprināts princips, ka valstij nav jāatbild par sacelšanās kustības darbību, kamēr vien valsts institūcijas nav līdzdarbojušās sacelšanās norisē.³⁶ Savukārt Pantu par valsts atbildību 10. pants paredz divus šā principa izņēmumus.

Panta pirmā daļa nosaka, ka sacelšanās kustības rīcība ir attiecināma uz valsti, ja veiksmīga apvērsuma rezultātā sacelšanās kustība kļūst par valsts valdību. Tātad Pantu par valsts atbildību 10. panta pirmā daļa aptver tikai valdības apvērsumu nevis kāda veida valstiskuma izmaiņas; 10. panta pirmā daļa neattiecas uz valsts pēctecības gadījumu.³⁷

Atbilstoši panta otrajai daļai, ja sacelšanās kustība sekmīgi atdala daļu valsts-priekšteces teritorijas un izveido jaunu valsti, tad sacelšanās kustības rīcība ir attiecināma uz jaunizveidoto valsti. Pēc būtības 10. panta otrā daļa attiecas uz vienu no valsts pēctecības veidiem – valsts atdalīšanās (skatīt otro nodaļu). Tomēr praktiski šī norma uz valsts atbildības pāreju neattiecas.

Lai konstatētu valsts atbildības pāreju no vienas valsts otrai, pašsaprotams priekšnoteikums ir pirmās valsts atbildības esamība, citādi atbildība nevar “pāriet”. Pantu par valsts atbildību 10. panta otrā daļa paredz tikai jaunizveidotās valsts atbildību par sacelšanās kustības rīcību. Tā kā pirmās valsts (valsts-priekšteces) atbildību konstatēt nevar, atbildības pāreja nav iespējama. Arī Pantu par valsts atbildību komentāros ir norādīts, ka 10. panta otrā daļa neaptver valstu pēctecības gadījumu.³⁸

i. Pantu par valsts atbildību 11. pants

Turpretī Pantu par valsts atbildību 11. pants par rīcības labprātīgu atzīšanu varētu tikt piemērots valsts pēctecības gadījumā. 11. pants paredz, ka rīcība, kuras attiecināmība uz valsti nav konstatējama saskaņā ar 4.-10. pantu, tomēr būs attiecināma, ja valsts to atzīs.³⁹

---

³⁵ Yearbook of the International Law Commission 2001, vol. II. New York and Geneva, 2002, p.52.

³⁶ Ibid, p.50.

³⁷ Ibid, p.51.

³⁸ Ibid.

³⁹ Ibid.

Pantu par valsts atbildību komentāros ir noteikts, ka šis attiecināmības veids ir piemērojams pēctecības gadījumā tikai ļoti specifiskos apstākļos: ja valsts-pēctece pati turpina to pašu prettiesisko rīcību, kuru īstenoja valsts-priekštece.⁴⁰

Taču būtu mērķīgi teikt, ka Pantu par valsts atbildību 11. pants regulē valsts atbildības pēctecību. Atkarībā no skatāmā laika posma ir konstatējama nošķirama valsts-priekšteces un valsts-pēcteces starptautiskā atbildība; valsts atbildība no valsts-priekšteces uz pēcteci “nepāriet”, jo valsts-priekšteces atbildība netiek izbeigta tās pēcteces atbildības atzīšanas dēļ.

Secinājumi

Valstu tiesību pēctecība starptautiskajās tiesībās nav skaidri regulēta, un katrā pēctecības gadījumā ir jāapsver tās cēloņi un rezultējošās valstu attiecības. Ikvienas valsts pēctecības unikalitāte ir viens no vadošajiem iemesliem, kādēļ ANO STK centieni kodificēt dažādos valstu tiesību pēctecības jautājumus nav guvuši popularitāti.

Neatkarīgi no apskatīto konvenciju ratifikāciju apjoma, ANO STK veiktais darbs ir bijis nozīmīgs solis valsts tiesību pēctecības izpratnes virzienā. Pirmkārt, ANO STK ir radījusi plašpazīstamu pēctecības terminu klāstu, kā arī mantojamo tiesību nodalījumu (pēctecība attiecībā uz līgumiem, īpašumiem, arhīviem, parādiem, atbildību, dalību starptautiskās organizācijās). Otrkārt, konvenciju teksti kalpo kā atskaites punkts juristu un diplomātu sarunām par konkrētās valsts pēctecības risinājumu. Valstis var aizņemties veiksmīgākās konvenciju normas, un vienlaicīgi identificēt neizdevušās normas, kurām attiecīgi piemēklēt piemērotu risinājumu. Pat neveiksmīgākie ANO STK centieni var radīt nozīmīgu diskusiju juristu vidū, kas rezultējas doktrīnas un prakses attīstībā. Kā, piemēram, ANO STK Pantu par valsts atbildību ir viens no nozīmīgākajiem valsts atbildības regulējuma avotiem par spīti konvencijas neesamībai. Gan tiesas, gan juristi praksē atsaucas uz Pantiem par valsts atbildību un to komentāriem kā valsts atbildības vispārīgo noteikumu kodifikāciju (daļā).

Savukārt pētāmajā valsts atbildības pēctecības jautājumā ir pirms šķietama skaidrība – teorijā un praksē ir ilgstoši un plaši atzīts valsts atbildības ne-pārejas princips. Turklāt vairumā gadījumu valstu (vai jebkuru citu subjektu) interesēs nav uzņemties atbildību, kad no tās var izvairīties. Līdz ar to autores ieskatā valstis nebūs pretimnākošas teorijas vai prakses attīstībai valsts atbildības pārejas virzienā.

---

⁴⁰ Yearbook of the International Law Commission 2001, vol. II. New York and Geneva, 2002, p.52.

2. PRAKSES ATTĪSTĪBA ATTIECĪBĀ UZ VALSTS ATBILDĪBAS PĒCTECĪBU

Sākotnējā tiesu prakse par valsts atbildības pēctecību viennozīmīgi nosliecās par labu teorijai, ka valsts atbildība no valsts-priekšteces uz valsti-pēcteci nepāriet.⁴¹ Kā apskatīts darba pirmajā nodaļā, atbildības ne-pārejas (*non-continuity*) prakses stūrakmens ir 1923. gada R. Brauna lieta, kuras piemēram 20. gadsimtā sekoja virkne juristu, tiesu un tribunālu.⁴²

Taču prakse attīstās, un nesenāki starptautiskie nolēmumi iedibina šaubas par valsts atbildības ne-pārejas prakses neierobežotu piemērojamību mūsdienās.⁴³

Lai konstatētu, vai konkrētā lietā atbildība pāriet uz valsti-pēcteci, vispirms jānoskaidro, kāda valsts pēctecība ir notikusi. Praksē ir identificējami šādi valsts pēctecības veidi: valsts sadalīšanās, valsts atdalīšanās, valstu apvienošana, valsts pievienošana un valsts teritorijas pāreja no vienas valsts otrai.⁴⁴ No attiecīgā valsts pēctecības veida būs atkarīgas juridiskās sekas – kā valsts-pēctecē manto valsts-priekšteces tiesības un pienākumus.

2.1. Valsts atdalīšanās

Valsts atdalīšanās ir kādas teritorijas daļas atdalīšanās no valsts-priekšteces teritorijas, lai izveidotu jaunu valsti (vai valstis).

Pirmā Genocīda konvencijas lieta

Pēc Dienvidslāvijas sabrukuma tās valstis-pēctecē bija iesaistītas vairākās starptautiskās lietās par iespējamiem Genocīda konvencijas (Konvencija par genocīda nepieļaujamību un sodīšanu par to⁴⁵) pārkāpumiem.

Pirmajā Genocīda konvencijas lietā tiek skatīti 1993-1995. gada notikumi Dienvidslāvijā, Serebreņicā. Lieta aizsākās 1993. gadā, kad Bosnija un Hercegovina iesniedza pieteikumu pret Dienvidslāvijas Sociālistisko Federatīvo Republiku par 1948. gada Genocīda

---

⁴¹ Dumberry, P. The Controversial Issue of State Succession to International Responsibility Revisited in Light of Recent State Practice. German Yearbook of International Law, vol. 49. Berlin, Duncker & Humblot, 2006, p.416.

⁴² ASV-Lielbritānijas tribunāla 23.11.1923. spriedums lietā Robert E. Brown (United States) v. Great Britain. UN Reports on International Arbitral Awards, vol. VI, 1956, p.120-131.

⁴³ Šturma, P. First report on succession of States in respect of State responsibility. UN International Law Commission, Sixty-ninth session. Geneva, 2017, p. 23.

⁴⁴ Yearbook of Institute of International Law. Tallinn Session, Volume 76, 2015, p. 539.

⁴⁵ Konvencija par genocīda nepieļaujamību un sodīšanu par to. Pieņemta 1948. gada 9. decembrī ANO Ģenerālajā asamblejā. Latvijas Vēstnesis, 2003, nr. 60.

konvencijas pārkāpumiem. Viens no lietas galvenajiem juridiskajiem jautājumiem bija tiesību un pienākumu pāreja Dienvidslāvijas sarežģītās valsts pēctecības gadījumā.⁴⁶

Dienvidslāvijas Sociālistiskā Federatīvā Republika tika izveidota 1945. gadā. Līdz ar aukstā kara beigām un PSRS sabrukumu Balkāni piedzīvoja krasas valstiskuma pārmaiņas: no Dienvidslāvijas atdalījās Slovēnija un Horvātija, Maķedonija, Bosnija un Hercegovina. 1992. gadā Dienvidslāvijas Sociālistiskajā Federatīvajā Republikā bija palikušas tikai divas republikas valstis – Serbija un Melnkalne. Serbija un Melnkalne apvienojās Dienvidslāvijas Federatīvajā Republikā, un publiski izziņoja savu nodomu pārņemt Dienvidslāvijas Sociālistiskās Federatīvās Republikas starptautiskās saistības. Visbeidzot 2003. gadā Dienvidslāvijas Sociālistiskā Federatīvā Republika mainīja nosaukumu uz Serbijas un Melnkalnes Savienību.⁴⁷

Taču Serbijas un Melnkalnes apvienības mūžs nebija ilgs, un 2006. gadā Melnkalne atdalījās no Serbijas un Melnkalnes Savienības. Serbija turpināja Serbijas un Melnkalnes Savienības juridisko personību, kamēr Melnkalne atdalījās un izveidoja jaunu valsti.⁴⁸

Bosnija un Hercegovina apsūdzēja Dienvidslāvijas Sociālistisko Federatīvo Republiku genocīda pieļaušanā, taču 2007. gadā, kad ANO ST beidzot lietu izspriež, minētā valsts vairs nepastāv. Līdz ar to ANO ST nākas izvērtēt jautājumu par valsts atbildības pāreju no Dienvidslāvijas Sociālistiskās Federatīvās Republikas (valsts-priekšteces) uz Serbiju un Melnkalni (valstīm-pēctecēm).⁴⁹

ANO ST konstatē, ka:

- Turpinot Dienvidslāvijas Sociālistiskās Federatīvās Republikas (Serbijas un Melnkalnes Savienības) juridisko personību, Serbija ir pārņēmusi Dienvidslāvijas Sociālistiskās Federatīvās Republikas atbildību par genocīda pieļaušanu.
- Melnkalne neturpina Dienvidslāvijas Sociālistiskās Federatīvās Republikas (Serbijas un Melnkalnes Savienības) juridisko personību. Melnkalne nepārņem

---

⁴⁶ ANO ST 26.02.2007. spriedums lietā Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), I.C.J. Reports, 2007, p. 43-240.

⁴⁷ Ibid, p. 79-80.

⁴⁸ Ibid, p. 74.

⁴⁹ Ibid, p. 73.

Dienvidslāvijas Sociālistiskās Federatīvās Republikas atbildību un tādēļ nevar būt par atbildētāju šajā lietā.⁵⁰

Tātad ANO ST atzīst, ka valsts apņemšanās pārņemt tās priekšteces saistības ir pietiekams pamats, lai valsts atbildība pārietu.

Otrā Genocīda konvencijas lieta

Otro Genocīda konvencijas lietu 1999. gadā ierosināja Horvātija. Lietas ierosināšanas laikā Horvātija vērsās pret Dienvidslāvijas Federatīvo Republiku, kas bija pēdējo Dienvidslāvijas federatīvo valstu, Melnkalnes un Serbijas, apvienība. Taču – analogi pirmajai Genocīda konvencijas lietai – sprieduma taisīšanas laikā šāda valsts vairs nepastāvēja, un atbildētāja bija Serbija kā Dienvidslāvijas Federatīvās Republikas pēctece.⁵¹

Horvātijas ieskatā Dienvidslāvijas Sociālistiskā Federatīvā Republika pieļāva Genocīda konvencijas pārkāpumus un Dienvidslāvijas Federatīvā Republika (vēlāk – Serbija) pārņēma tās priekšteces atbildību. Horvātija savu pozīciju pamato ar diviem alternatīviem argumentiem. Pirmkārt, Horvātija atsauca uz *Lighthouses Arbitration* lietu (skatīt 2.2. apakšnodaļu) un norāda:

- atbilstoši *Lighthouses Arbitration* spriedumam valsts atbildības pāreja ir iespējama, ja attiecīgās lietas apstākļos ir piemēroti konstatēt valsts-pēcteces atbildību,
- apstrīdētā rīcība aizsākās Dienvidslāvijas Sociālistiskās Federatīvās Republikas pēdējā pastāvēšanas gadā, kad faktiski bruņotos spēkus pārvaldīja Dienvidslāvijas Federatīvā Republika,
- līdz ar to apstrīdētā rīcība ir attiecināma uz valsti-pēcteci, Dienvidslāvijas Federatīvo Republiku (kuras identitāti Serbija turpina).⁵²

Horvātija izvirza alternatīvu argumentu: ja ANO ST tomēr konstatētu, ka apstrīdētā rīcība ir attiecināma uz Dienvidslāvijas Sociālistisko Federatīvo Republiku, tad šīs priekšteces atbildība pārietu uz Dienvidslāvijas Federatīvo Republiku, pamatojoties uz šīs pēdējās

---

⁵⁰ ANO ST 26.02.2007. spriedums lietā Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), I.C.J. Reports, 2007, p. 75.-76.

⁵¹ ANO ST 18.11.2008. spriedums lietā Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Croatia v. Serbia), preliminary objections. I.C.J. Reports, 2008, p. 421-423.

⁵² ANO ST 03.02.2015. spriedums lietā Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Croatia v. Serbia). I.C.J. Reports, 2015, p. 53-54.

1992. gada deklarāciju par Dienvidslāvijas Sociālistiskās Federatīvās Republikas saistību pārņemšanu.⁵³

Lai noskaidrotu, vai Serbija patiesi ir atbildīga par Genocīda konvencijas pārkāpumiem, ANO ST izvirza trīs secīgi izvērtējamus jautājumus:

1) vai Horvātijas norādītā prettiesiskā rīcība ir notikusi; ja, jā, vai šī rīcība pārkāpj Genocīda konvenciju;

2) ja, jā, vai prettiesiskā rīcība bija attiecināma uz Dienvidslāvijas Sociālistisko Federatīvo Republiku un tās norises brīdī izsauca Dienvidslāvijas Sociālistiskās Federatīvās Republikas valsts atbildību;

3) ja, jā, vai Dienvidslāvijas Sociālistiskās Federatīvās Republikas atbildība pāriet uz Dienvidslāvijas Federatīvo Republiku.⁵⁴

ANO ST konstatēja, ka apstrīdētā rīcība nepārkāpj Genocīda konvenciju, jo Horvātija nav pierādījusi Serbijas (tās priekšteces) nodomu iznīcināt daļu Genocīda konvencijas aizsargātās grupas. Tā kā ANO ST jau pirmajā jautājumā nekonstatē valsts atbildību, tiesa nevērtē šī darba kontekstā nozīmīgākajam jautājumam – valsts atbildības pārejai.⁵⁵

Kopsavilkumā otrā Genocīda konvencijas lieta nesniedz jaunas atziņas par valsts atbildības pāreju. Tomēr spriedumā izvirzītie trīs jautājumi nākotnē var tikt piemēroti kā valsts atbildības pārejas risināšanas shēma.

Bijelić pret Serbiju un Melnkalni

Trešā Dienvidslāvijas pēctecības lieta tiek risināta ārpus ANO ST robežām. 2005. gada novembrī serbiete Nadezda Bijelić ECT iesniedza pieteikumu par Serbijas un Melnkalnes Savienību par Eiropas Cilvēktiesību un Pamatbrīvību aizsardzības konvencijas un tās pirmā protokola pārkāpumiem. Sekojoši 2006. gada februārī pieteikumus iesniedza Nadezdas meitas Svetlana Bijelić un Ljiljana Bijelić. Kad Melnkalne 2006. gada jūnijā pasludināja savu neatkarību, pieteicējas nolēma tiesvedību turpināt gan pret Serbiju, gan pret Melnkalni.⁵⁶

⁵³ ANO ST 03.02.2015. spriedums lietā Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Croatia v. Serbia). I.C.J. Reports, 2015, p. 54.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Ibid, p. 118-129.

⁵⁶ ECT 28.04.2009. spriedums lietā Bijelić pret Melnkalni un Serbiju (iesnieguma Nr. 11890/05).

Lietas pamatā bija strīds starp pieteicējam un N. Bijelić bijušo vīru, ar kuru pieteicējas savulaik dzīvoja kopīgā saimniecībā. 1994. gadā nacionālā tiesa pasludināja N. Bijelić par vienīgo attiecīgā dzīvokļa īpašuma turētāju, norīkojot N. Bijelić bijušo vīru izvēkties no nekustamā īpašuma. N. Bijelić īpašumu sekojoši iegādājās un uzdāvināja meitām Svetlanai un Ljiljanai. Taču tiesas spriedums netika izpildīts. No 1994. gada līdz 2007. gadam N. Bijelić vērsās pie tiesu izpildītājiem, policijas, ugunsdzēsējiem un citām tiesību aizsardzības iestādēm. Par spīti daudzkārtējiem mēģinājumiem vīrieti izlikt, N. Bijelić bijušais vīrs, pielietojot draudus un agresiju, katru reizi panāca iestāžu atkāpšanos.⁵⁷

Pieteicējas argumentēja, ka jākonstatē gan Melnkalnes, gan Serbijas valsts atbildība, jo tās bija Melnkalnes iestādes, kuras veda neveiksmīgo sprieduma izpildes procesu, savukārt Serbija ir atbildīga kā vienīgā Serbijas un Melnkalnes Savienības pēctece. Arī Venēcijas Komisija, kura lietā bija piesaistīta kā trešā puse, atbalstīja Melnkalnes saukšanu pie atbildības, norādot uz Eiropas cilvēktiesību plašāku aizsardzību un šāda secinājuma atbilstību iepriekšējai tiesas praksei.⁵⁸

ECT visupirms izvērtēja Cilvēktiesību konvencijas un tās pirmā protokola temporālo jurisdikciju, un konstatēja minēto aktu stāšanos spēkā Serbijas un Melnkalnes Savienībā 2004. gada 3. martā. Nav strīda, ka pēc Melnkalnes atdalīšanās Serbija turpināja Serbijas un Melnkalnes Savienības identitāti. Tātad Serbija bija Cilvēktiesību konvencijas dalībvalsts arī pēc Melnkalnes atdalīšanās. Savukārt Melnkalne 2006. gada 3. jūnijā atdalījās un kļuva par jaunu valsti, neuzņemoties Serbijas un Melnkalnes Savienības saistības. Līdz ar to ECT bija jālemj, (1) vai Melnkalne bija uzskatāma par Cilvēktiesību konvencijas un tās protokolu dalībvalsti pirms Melnkalnes kā jaunas valsts izveides, un (2) vai Melnkalne kļuva par Cilvēktiesību konvencijas dalībvalsti pēc neatkarības pasludināšanas.⁵⁹

ECT citastarp norāda uz Apvienoto Nāciju Cilvēktiesību komitejas nodibināto principu, ka starptautisko cilvēktiesību konvencijas aizsargā to dalībvalstīs dzīvojošo *indivīdu* pamattiesības, neatkarīgi no vēlākas attiecīgās dalībvalsts sadalīšanās vai atdalīšanās. Attiecīgi ECT lemj par labu Cilvēktiesību konvencijas plašai temporālajai jurisdikcijai:

---

⁵⁷ ECT 28.04.2009. spriedums lietā Bijelić pret Melnkalni un Serbiju (iesnieguma Nr. 11890/05), p. 2-3.

⁵⁸ Ibid, p. 10-11.

⁵⁹ Ibid, p. 7-11.

- Melnkalne bija Cilvēktiesību konvencijas dalībvalsts no 2004. gada 3. marta līdz neatkarības pasludināšanai kā daļa no Serbijas un Melnkalnes Savienības,
- Saskaņā ar Eiropas Padomes Ministru komisijas 2007. gadā lēmumu Melnkalne (pēc neatkarības pasludināšanas) tika atzīta par Cilvēktiesību konvencijas un tās 1., 4., 6., 7., 12. un 13. protokola dalībvalsti kopš 2006. gada 6. jūnija.

Līdz ar to ECT konstatē pamatu Melnkalnes valsts atbildībai gan par tās darbībām pirms valsts pēctecības, gan pēc jaunās valsts izveidošanas. Taču ECT vērš uzmanību faktam, ka apstrīdētā Melnkalnes iestāžu rīcība bija attiecināma tikai uz Melnkalni, un tiesa nesaskata pamatu Serbijas valsts atbildībai.⁶⁰

2.2. Teritorijas daļas pāreja

Teritorijas daļas pāreja no vienas valsts otrai noris starp divām jau pastāvošām valstīm – daļa valsts-priekšteces teritorijas pāriet valstij-pēctecei, un abas valstis turpina pastāvēt.

Lighthouses Arbitration

*Lighthouses Arbitration*⁶¹ ir pazīstamākā lieta, kurā skatīts valsts atbildības pēctecības jautājums pēc teritorijas daļas pārejas.

20. gs. sākumā Osmaņu impērijas teritorijas daļas tika izdalītas vairākām kaimiņvalstīm. Tajā skaitā bija Grieķija, kura pēc Balkānu kariem ieguva Krētas un Samosas salas. *Lighthouses Arbitration* lietas pamatā bija strīds starp Franciju un Grieķiju par bāku koncesijām Krētā un Samosā, kuras Osmaņu valdība bija piešķīrusi Francijas uzņēmumam Collas & Michel. Francija diplomātiskās aizsardzības ceļā Collas & Michel vārdā cēla prasību pret Grieķiju par koncesijas pārkāpumiem, kuri tika pieļauti pirms salu pārejas no Osmaņu impērijas Grieķijai.⁶²

Skatot apstrīdētās rīcības attiecināmības jautājumu, Pastāvīgā arbitrāžas tiesa konstatēja gan darbības, kas ir attiecināmas uz Osmaņu valdību, gan darbības, kas ir attiecināmas uz Krētas autonomo valdību. PAT secināja, ka:

⁶⁰ ECT 28.04.2009. spriedums lietā Bijelić pret Melnkalni un Serbiju (iesnieguma Nr. 11890/05), p. 11-12.

⁶¹ PAT 24.07.1956. spriedums lietā Affaire relative à la concession des phares de l'Empire ottoman (France c. Grèce). UN Reports on International Arbitral Awards, vol. XII, 1956, p. 155-269.

⁶² Yearbook of Institute of International Law, Volume 76. Tallinn Session, 2015, p. 32.

- valsts atbildība par Osmaņu valdības rīcību gulstas uz Osmaņu impēriju – valsts atbildība no valsts-priekšteces uz valsti-pēcteci nepāriet;
- valsts atbildība par Krētas valdības rīcību valsts pēctecības rezultātā pāriet no Osmaņu impērijas uz Grieķiju.⁶³

Tātad tiesa visupirms secina, ka valsts atbildība teritorijas pārejas gadījumā nepāriet. Šis secinājums ir izrietošs no paša pēctecības veida loģikas – prettiesiskā rīcība noris laikā, kad abas valstis jau pastāv, tiek konstatēta rīcības attiecināmība uz valsti-priekšteci un atbildīgā valsts turpina pastāvēt. Līdz ar to nav šķēršļu valstij-priekštecei būt atbildīgai par prettiesisko rīcību.

Tomēr PAT saskata izņēmumu no atbildības ne-parejas principa Krētas valdības jautājumā. Krētas valdība, kura īsteno prettiesisko rīcību, ir autonoma vienība, un lēmumus pieņem neatkarīgi no Osmaņu impērijas, tādēļ valdības rīcība ir attiecināma uz Krētu kā teritoriālu vienību nevis Osmaņu impēriju kopumā. Un Krētas sala, pārejot no Osmaņu impērijas Grieķijai, pāriet ar visu atbildību.

Samosas lieta

Lighthouses Arbitration pielīdzināmā lietā prasītāji vērsās pret Grieķiju prasībā par Osmaņu impērijas muitas darbinieku nodarīto kaitējumu Samosas salā. Tāpat kā *Lighthouses Arbitration* gadījumā, nacionālā tiesa secināja, ka Samosas sala bija autonoma Osmaņu impērijas sastāvdaļa, un Grieķija atbild par Samosas pārstāvju rīcību kā Osmaņu impērijas pēctece attiecībā uz minēto salu.⁶⁴

2.3. Valsts sadalīšanās

Valsts sadalīšanās (*dissolution*) ir valsts-priekšteces sadalīšanās vairākās valstīs-pēctecēs, kā rezultātā priekštece pārstāj eksistēt. Šis valsts pēctecības veids praksē varētu sagādāt lielākās grūtības, jo atbildības pāreja iespējama attiecībā uz vairākām valstīm.

Gabčikovo-Nagymaros projekts

1997. gadā ANO ST skatīja strīdu starp Ungāriju un Slovākiju par *Gabčikovo-Nagymaros* projekta izpildi saskaņā ar 1977. gadā slēgto Ungārijas un Čehoslovākijas

⁶³ PAT 24.07.1956. spriedums lietā *Affaire relative à la concession des phares de l'Empire ottoman* (France c. Grèce). UN Reports on International Arbitral Awards, vol. XII, 1956, p. 181, 191-200.

⁶⁴ Yearbook of the International Law Commission 1963, vol. II. New York, 1964, p. 115.

nolīgumu. Projekts tika sākts 1978. gadā un tā mērķis bija izbūvēt un uzturēt slūžu sistēmu uz Donavas upes.⁶⁵

Strīda aizsākumi ir meklējami 1989. gadā, kad politisku apsvērumu dēļ Ungārijas valdība pārstāja izbūves darbus. Atbildē Čehoslovākija izstrādāja alternatīvu plānu (*Variant C*), kurš paredzēja Donavas upi vienpusēji novirzīt Čehoslovākijas teritorijā. Čehoslovākija īstenoja *Variant C* plānu laikā no 1991. gada novembra līdz 1992. gada oktobrim; savukārt Ungārija 1992. gada maijā paziņoja tās vienpusēju atkāpšanos no nolīguma Čehoslovākijas līguma pārkāpuma dēļ.⁶⁶

1993. gadā Čehoslovākija sadalījās Čehijā un Slovākijā. Priekštece Čehoslovākija beidza pastāvēt. Pēcteces Čehija un Slovākija noslēdza līgumu, kurā vienojās par tiesību un pienākumu pārejas kārtību jautājumā par *Gabčíkovo-Nagymaros* projektu – valstis vienojās, ka tiesības un pienākumi pāriet vienīgi uz Slovākiju.⁶⁷

Secīgi ANO ST valsts tiesību pēctecības jautājumu atsevišķi neskatīja. Pamatojoties uz Čehijas un Slovākijas līgumu, tiesa konstatēja, ka Slovākija ir Čehoslovākijas pēctece, un atbilstoši nolīgtajam atbild par priekšteces Čehoslovākijas rīcību laikā pirms valsts tiesību pēctecības attiecībā uz *Gabčíkovo-Nagymaros* projektu.⁶⁸

2.4. Valstu apvienošanās

Kad valstis tiek apvienotas (*merger*), divas vai vairākas valstis-priekšteces beidz pastāvēt un kļūst par vienu valsti-pēcteci.

Apvienotā Arābu Republika

1958. gada Sīrija un Ēģipte apvienojās vienā valstī: Apvienotajā Arābu Republikā. Tomēr politiski apvienošanās drīzāk norisa kā Sīrijas pievienošanās Ēģiptei – kamēr Sīrija piedzīvoja iekšēju politisko nestabilitāti, Nasāra vadītā Ēģipte pēc Suecas kanāla krīzes bija viena no atbalstītākajām valstīm (arābu valstu vidū).⁶⁹

---

⁶⁵ ANO ST 25.09.1997. spriedums lietā *Gabčíkovo-Nagymaros Project* (Hungary v. Slovakia). I.C.J. Reports, 1997, p.7-84.

⁶⁶ Ibid, p. 31-34, 47-52.

⁶⁷ Ibid, p. 11.

⁶⁸ Ibid, p. 81.

⁶⁹ Jankowski J. P. *Nasser's Egypt, Arab Nationalism, and the United Arab Republic*. London: Lynne Rienner Publishers Inc, 2002, p. 107-113.

Pēc Sīrijas un Ēģiptes apvienošanās 1959. gada 28. februārī tika slēgts Nolīgums starp Apvienoto Karalisti un Apvienoto Arābu Republiku. Attiecīgajā līgumā bija atsauce uz Suecas kanāla krīzi, kura norisa pirms valstu pēctecības. 1956. gadā Ēģipte nacionalizēja Suecas kanālu; 1956. gada rudenī nolūkā atgūt kontroli pār kanālu Izraēla, Lielbritānija un Francija iebruka Ēģiptē. Kaut arī Suecas kanāla krīze nebija ilga, rezultātā iesaistītās valstis neizbēgami cieta zaudējumus. Attiecīgi 1959. gada nolīgums paredzēja, ka Apvienotā Karaliste un Apvienotā Arābu Republika atsakās no savām prasībām, kas varētu būt radušās kanāla nacionalizācijas un sekojošās karadarbības dēļ.⁷⁰

1959. gada nolīgumā tiešā veidā netiek apspriesta valsts atbildības pāreja no valsts-priekšteces (Ēģiptes) uz valsti-pēcteci (Apvienoto Arābu Republiku), taču atteikšanās no prasībām netieši norāda uz valsts atbildības pāreju. Ja Apvienotā Karaliste un Apvienotā Arābu Republika uzskatītu, ka valsts atbildība no Ēģiptes uz tās pēcteci nevarēja pāriet, tad nebūtu nepieciešamības atteikties no prasībām.

Tādā pašā veidā Apvienotā Arābu Republika netieši atzīst valsts atbildības pāreju, 1958. gadā slēdzot analogu nolīgumu ar Franciju, kā arī izlīgumu ar nacionalizēto *Compagnie Financière de Suez*. Attiecīgajos nolīgumos Apvienotā Arābu Republika piekrīt atlīdzināt nacionalizācijas radītos zaudējumus.⁷¹

Nemot vērā Apvienotās Arābu Republikas rīcību, slēdzot nolīgumus par tās priekšteces Ēģiptes rīcības sekām, autores ieskatā Apvienotā Arābu Republika demonstrē nodomu pārņemt tās priekšteces Ēģiptes starptautisko atbildību.

2.5. Valsts pievienošana

Valsts pievienošana ir vienas valsts-priekšteces pievienošana jau esošai valstij. Rezultātā pievienotā valsts-priekštece pārstāj eksistēt, un kļūst par esošās valsts daļu (atšķirībā no valstu apvienošanas, kur valsts-pēctecēi ir jauna identitāte).

---

⁷⁰ Yearbook of Institute of International Law. Tallinn Session, Volume 76, 2015, p. 37-38.

⁷¹ Focsaneanu L. L'accord ayant pour objet l'indemnisation de la compagnie de Suez nationalisée par l'Égypte. *Annuaire français de droit international*, vol. 5 (1959). Centre National de la Recherche Scientifique: 1959, p. 189-192.

Vācijas atkalapvienošanās

1990. gada 31. augustā Vācijas Federatīvā Republika un Vācijas Demokrātiskā Republika noslēdza Apvienošanās līgumu (vācu valodā *Einigungsvertrag*, angļu valodā *The Unification Treaty*).⁷² Kaut arī līguma nosaukums norāda uz apvienošanos, līgums paredz Vācijas Demokrātiskās Republikas *pievienošanu* Vācijas Federatīvajai Republikai, kuras rezultātā Vācijas Demokrātiskā Republika 1990. gada 3. oktobrī pārstāja eksistēt.⁷³

Apvienošanās līguma 24. panta pirmā daļa paredz, ka federālais finanšu ministrs pārrauga tādu prasību un saistību nokārtošanu (*settlement*), kuras ir radušās, Vācijas Demokrātiskajai Republikai īstenojot monopolu pār ārējo tirdzniecību un valūtu vai citu valsts kompetenci attiecībā ar ārvalstīm un Vācijas Federatīvo Republiku līdz 1990. gada 1. jūlijam, un kuras ir spēkā pēc valsts pievienošanās.⁷⁴

Tātad valstis vienojas, ka valsts-pēctece kārtos valsts-priekšteces prasības un saistības. Gramatiski interpretējot minēto normu, valstis *expressis verbis* nenosaka, ka valsts atbildība pārietu no valsts-priekšteces uz valsti-pēcteci. Tādēļ juristu izpratne praksē nav vienveidīga. Ir autori, kuri minēto normu interpretē kā valsts deliktatbildības uzņemšanos, un ir autori ar pretēju uzskatu.⁷⁵

Sistēmiski vērtējot Vācijas rīcību pēc Otrā pasaules kara un Berlīnes mūra krišanas, secināms, ka Vācija necentās izvairīties no savas starptautiskās atbildības, un publiski atzina savu atbildību par holokaustu, kā arī gadu desmitiem maksāja reparācijas. Līdz ar to autores ieskatā Apvienošanas līguma 24. panta pirmā daļa patiesi ietver vienošanos, ka Vācijas Federatīvā Republika pārņem Vācijas Demokrātiskās Republikas deliktatbildību.

---

⁷² The Unification Treaty. The Unification of Germany in 1990 – A Documentation. Press and Information of the Federal Government. Bonn, 1991.

⁷³ The Unification Treaty. The Unification of Germany in 1990 – A Documentation. Press and Information of the Federal Government. Bonn, 1991.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Yearbook of Institute of International Law, Volume 76. Tallinn Session, 2015, p. 37-38.

2.6. PSRS sabrukums

Padomju Savienības sabrukums bija pakāpenisks process, kas aizsākās 1990. gada 11. martā ar Lietuvas Republikas neatkarības atjaunošanu⁷⁶ un beidzās 1991. gada 26. decembrī, kad Republiku Padome (PSRS Augstākās Padomes augstākā palāta) pieņēma PSRS sadalīšanās deklarāciju.⁷⁷

PSRS sabrukuma rezultātā no vienas valsts vietā izveidojās 15 valstis. Taču to izvēlētie valstiskuma modeļi būtiski atšķiras.

I. Baltijas valstis

Baltijas valstu jautājums būtībā ir ārpus valsts tiesību pēctecības regulējuma, jo Latvija, Lietuva un Igaunija atjaunoja savu neatkarību nevis atdalījās no PSRS. Valsts atdalīšanās gadījumā izveidotos jaunas valstis, savukārt Baltijas valstis *turpināja* to pašu neatkarīgo republiku valstiskumu, kuru PSRS prettiesiski pārtrauca 1940. gadā.⁷⁸

II. Sadalīšanās vai atdalīšanās

Pārējo 11 valstu pēctecības veids – Gruzija, Ukraina, Baltkrievija, Moldova, Azerbaidžāna, Kirgizstāna, Uzbekistāna, Tadžikistāna, Armēnija, Turkmenistāna un Kazahstāna – ir strīdus jautājums. Daļa juristu uzskata, ka Padomju Savienības sabrukums ir kvalificējams kā valstu atdalīšanās, un daļa – ka PSRS sadalījās. Piemēram, ANO STK īpašais ziņotājs Pāvels Šturma, gatavojot jauno pantu projektu, atbalsta valstu atdalīšanās teoriju.⁷⁹

PSRS sadalīšanās teorijas piekritēji uzskata, ka atbilstoši augstākminēto valstu (izņemot Gruziju) 1990. gada 21. decembrī parakstītajai Alma-Ata deklarācijai Padomju Savienība beidz pastāvēt līdz ar neatkarīgo valstu nodibināšanu; tātad valstis nevis pakāpeniski atdalās, bet gan PSRS sadalās, izveidojot jaunas valstis. Savukārt par labu atdalīšanās teorijai liecina fakts, ka

---

⁷⁶ Lietuvas Republikas Augstākās padomes 11.03.1990. akts “Par Lietuvas Valsts neatkarības atjaunošanu”. Pieejams: <https://www.lrs.lt/datos/kovo11/aktas.htm>. [aplūkots: 17.05.2020]

⁷⁷ The Center for Strategic and International Studies. Russia and the Commonwealth of Independent States: Documents, Data, and Analysis. Edited by Zbigniew K. Brzezinski and Paige Sullivan. New York: M.E. Sharpe, 1997, p. 50-51.

⁷⁸ Degan, V. D. La succession d'Etats en matière de traités et les Etats nouveaux (issus de l'ex-Yougoslavie). *Annuaire Français de Droit International*, volume 42, 1996, p.222.

⁷⁹ Šturma, P. Second report on succession of States in respect of State responsibility. *International Law Commission*, Seventieth session, 2018, p. 23-24.

Azerbaidžāna, Gruzija un Armēnija pieņēma individuālas neatkarības deklarācijas jau pirms Alma-Ata deklarācijas.⁸⁰

III. Krievijas pēctecība

Būtiskākā PSRS pēctecības problemātika ir Krievijas Federācijas kā PSRS pēcteces statuss. Globāli diskusija dalās starp nostāju, (1) Krievijas Federācija turpina PSRS juridisko personību un ka (2) Krievijas Federācija ir jauna valsts. Savukārt Krievijas juridiskajā doktrīna ir atrodamā vēl cita nostāja: (3) Krievija ir PSRS valsts-turpinātāja, vienlaicīgi aizstājot PSRS, bet neturpinot tās juridisko personību.⁸¹

Krievijas Federācija vairumā jautājumu ir pārņēmusi PSRS tiesības un pienākumus – PSRS īpašumus ārvalstīs, starptautiskos nolīgumus, diplomātiskās attiecības, un dalību starptautiskajās organizācijās, tajā skaitā Apvienoto Nāciju Organizācijā.⁸² Šie visi apstākļi kopumā liecina par labu valsts atbildības pārejai no PSRS uz Krievijas Federāciju.

Tomēr Krievijas Federācija līdz šim nav paudusi vēlmi pārņemt PSRS valsts atbildību. Visnesenāk – 2020. gada 14. martā Krievijas Federācija pieņēma Krievijas Federācijas Konstitūcijas grozījumus, kuros ierosināts papildināt Krievijas Federācijas Konstitūciju ar 67.¹ pantu. Panta pirmajā daļā tiek noteikts, ka Krievijas Federācija ir “PSRS tiesību pārņēmēja (tiesīb-turpinātāja)” attiecībā uz dalību starptautiskajās organizācijās, līgumos un saistībās ārpus Krievijas teritorijas.⁸³

Konstitūcijas grozījumi būtībā atspoguļo jau faktisko notikušo PSRS tiesību un pienākumu pāreju, bet valsts atbildība pieminēta nav. Izvēlētā terminoloģija ir pielīdzināma Vācijas apvienošanās līguma 24. pantam, kurš tiek plaši uzskatīts par valsts atbildības uzņemšanos. Taču autores ieskatā ir būtiska atšķirība valstu nodomā. Piemēram, Krievijas Federācija noliedz Baltijas valstu okupāciju un savu pienākumu sniegt reparācijas⁸⁴; tikmēr

---

⁸⁰ Šturma, P. Second report on succession of States in respect of State responsibility. International Law Commission, Seventieth session, 2018, p. 23-24.

⁸¹ Ibid.

⁸² Ibid, p. 25.

⁸³ Закон Российской Федерации о поправке к Конституции Российской Федерации [Krievijas Federācijas likums par grozījumiem Krievijas Federācijas Konstitūcijā]. Pieejams: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202003140001> [aplūkots: 17.05.2020.]

⁸⁴ Baltic Yearbook of International Law, vol 3, 2003, p 126-127.

Vācija atklāti uzņemās atbildību par holokaustu un vairāk nekā 90 gadus maksāja reparācijas par karadarbībā nodarītajiem zaudējumiem.

Nemot vērā Krievijas Federācijas līdzšinējo nostāju valsts atbildības jautājumos, autore uzskata, ka Krievijas Federācijas Konstitūcijas grozījumu 67.¹ pants nav tulkojams kā PSRS valsts atbildības uzņemšanās.

Secinājumi

Vairumā apskatīto valstu pēctecības gadījumu valstis deklarē savu nodomu pārņemt savas priekšteces saistības (skatīt Vācijas atkalapvienošanos, Ēģiptes un Sīrijas apvienošanos, Čehoslovākijas sadalīšanos). Apskatītās lietas arī dod pamatu uzskatīt, ka ANO ST respektē attiecīgos valstu lēmumus pārņemt vai nepārņemt priekšteces atbildību (skatīt *Gabčikovo-Nagymaros* projekta lietu un Genocīda konvencijas lietas).

Turklāt apskatītajā lietās valstis izvēlējušās savu apņemšanos dēvēt kā priekšteces saistību (*obligations, обязательств*) pārņemšanu. Valstis *expressis verbis* neatsaucas uz valsts atbildības pēctecību. Autores ieskatā analizētās valstis – Serbija, Apvienotā Arābu Republika, Vācija – labprātīgi izvēlējās uzņemties savas priekšteces saistības politisku apsvērumu dēļ, nevis uzskatot, ka valsts atbildība būtu jāuzņemas saskaņā ar starptautisko tiesību principiem. Minētās valstis pārņēma valsts-priekšteces starptautiskās saistības līdz ar dažādām starptautiskām tiesībām un citiem guvumiem.

Piemēram, Apvienotā Arābu Republika uzņemās atbildību par Suecas kanāla nacionalizāciju, bet sekojošie valsts zaudējumi (slēdzot izlīgumus) nebija tik ievērojami, lai atsvērtu nacionalizācijas materiālo ieguvumu un ievērojamo Nasāra popularitātes un politiskā atbalsta vilni, kas sekoja no citām arābu valstīm. Piemēram, Serbija pārņēma Dienvidslāvijas Sociālistiskās Federatīvās Republikas saistības, taču pirmajā Genocīda konvencijas lietā tiesa no Serbijas kompensāciju nepiesprieda, otrajā Genocīda konvencijas lietā konvencija pat netika pārkāpta.

Citiem vārdiem sakot, autores ieskatā valstis-pēcteces praksē uzņemas valsts-priekšteces atbildību, ja tas valstij ir izdevīgs lēmums.

Bet ja valsts-pēctece tomēr nav paudusi savu nodomu par saistību pārņemšanu, ir piemērojams valsts atbildības ne-pārejas princips. Piemēram, ja pieņem, ka Krievijas Federācija

ir PSRS pēctece (nevis turpina PSRS juridisko personību), tad starptautisko paražu tiesību ietvarā Krievijas Federācija automātiski nepārņem PSRS atbildību.

Izņēmuma gadījumos ir konstatēta valsts pēcteces atbildība, kaut arī pēctece nevēlas uzņemties priekšteces starptautiskās saistības (skatīt *Bijelič pret Melnkalni un Serbiju* un *Lighthouses Arbitration*). Taču šo izņēmuma lietu ir tik maz, ka nav iespējams identificēt jaunas starptautiskās paražu tiesības izveidošanos.

Noslēgumā sistēmiski skatot gan vairāku valstu izvēli labprātīgi uzņemties to priekšteču atbildību, gan šīs dažas izņēmuma lietas, kurās valsts atbildības pāreja ir identificēta bez attiecīgas pēcteces apņemšanās, autore secina, ka:

- (1) ne visas valstis un tiesas paļaujas uz valsts atbildības ne-pārejas principa neierobežotu piemērošanu,
- (2) līdz šim konstatētie izņēmumi neveido vienveidīgu un pastāvīgu praksi, uz kuras pamata definēt valsts atbildības ne-pārejas principa izņēmumus,
- (3) taču līdz ar turpmāku prakses attīstību valstu pēctecības jautājumā, valsts atbildības ne-pārejas principam varētu izveidoties praksē nostiprināti izņēmumi.

3. PANTU PROJEKTS PAR VALSTS ATBILDĪBAS PĒCTECĪBU

2017. gadā ANO STK nolēma iekļaut tematu “Valstu tiesību pēctecība attiecībā uz valsts atbildību” savā ilgtermiņa projektu sarakstā, un nozīmēja temata īpašo ziņotāju Pāvelu Šturmu.⁸⁵ Šī darba rakstīšanas brīdī īpašais ziņotājs ir sagatavojis trīs ziņojumus.

Pirmais ziņojums tiek skatīts jau 2017. gada ANO STK sesijā. Īpašais ziņotājs definē temata robežas; īsumā apskata esošo praksi un doktrīnu; apsver temata saskarsmi ar ANO STK 1978. gada un 1983. gada valstu tiesību pēctecības konvencijām; iepazīstina komisiju ar iecerēto darba virzību; un piedāvā pirmo četru pantu projektus.⁸⁶

Otrais ziņojums (2018. gads) ietver padziļinātu valsts atbildības pēctecības prakses apskatu. Pēc prakses apskata Pāvels Šturma izdala divas valsts pēctecības grupas:

- I. Pēctecība, kuras rezultātā valsts-priekštece turpina pastāvēt: valsts atdalīšanās, sacelšanās kustība, jaunas valsts izveide, teritorijas daļas pāreja no vienas valsts otrai.
- II. Pēctecība, kuras rezultātā valsts-priekštece vairs nepastāv: valstu apvienošanās, valsts pievienošana esošai valstij, valsts sadalīšanās.⁸⁷

Atbilstoši šādam pēctecību iedalījumam 2018. gada ziņojumā Pāvels Šturma komisijai piedāvā 5.-11. pantu projektus. Savukārt trešajā ziņojumā tiek analizēts valstu pienākums kompensēt valstij-priekštecei vai tās pilsoņiem nodarītus zaudējumus. Izvērtējot, vai kaitējumu atlīdzības prasības pāriet no valsts-priekšteces, īpašais ziņotājs atkārtoti izdala divas pēctecības grupas, taču ar nelielām izmaiņām:

- I. Pēctecība, kuras rezultātā valsts-priekštece turpina pastāvēt: jaunas valsts izveide, teritorijas daļas pāreja no vienas valsts otrai.
- II. Pēctecība, kuras rezultātā valsts-priekštece vairs nepastāv: valstu apvienošanās, valsts sadalīšanās.⁸⁸

---

⁸⁵ Annual Report of the International Law Commission, Seventy-first session. New York, 2017, p. 203.

⁸⁶ Šturma, P. First report on succession of States in respect of State responsibility. UN International Law Commission, Sixty-ninth session. Geneva, 2017.

⁸⁷ Šturma, P. Second report on succession of States in respect of State responsibility. UN International Law Commission, Seventieth session. Geneva, 2018.

⁸⁸ Šturma, P. Third report on succession of States in respect of State responsibility. UN International Law Commission, Seventy first session. Geneva, 2019.

3.1. Vispārīgie noteikumi

Pēc Pāvela Šturmas ierosināto pantu projektu izskatīšanas, ANO STK projektēšanas komiteja (*drafting committee*) ir provizoriski pieņēmusi piecus pantus, kas nodibina vispārīgus valsts atbildības pēctecības noteikumus.

1. pants. Piemērošanas joma

“1. Pantu projekts ir piemērojams valstu tiesību pēctecības gadījumā attiecībā uz valstu atbildību par starptautiski prettiesisku rīcību.

2. Pantu projekts ir piemērojams gadījumā, ja iesaistītās valstis nav vienojušās par citu risinājumu.”⁸⁹

Citiem vārdiem sakot, ja valstis ir slēgušas īpašus nolīgumus par to starptautiskās atbildības pāreju, šādi līgumi ir uzskatāmi par speciālo regulējumu iepretim ANO STK pantu projektam kā vispārīgajiem noteikumiem (*Lex specialis derogat legi generali*). Savukārt, ja valstis nebūtu vienojušās par atbildības pēctecību, atbilstoši panta pirmajai daļai var piemērot ANO STK pantu projekta regulējumu.

Pirmā panta projekts ir saskanīgs ar darba otrajā nodaļā veikto valstu pēctecības gadījumu analīzi. Vairumā prakses piemēru valstis izvēlas izziņot savu nodomu pārņemt vai nepārņemt savas valsts-priekšteces starptautiskās saistības. Turklāt strīdu gadījumā valstis arī mēdz slēgt individuālus nolīgumus par konkrētā strīda risinājumu (piemēram, Čehijas un Slovākijas vienošanās par *Gabčíkovo-Nagymaros* projektu; Apvienotās Arābu Republikas vienošanās ar Lielbritāniju, Franciju un *Compagnie Financière de Suez* par Suecas kanāla krīzes sekām).

Kad ANO ST ir saskārusies ar šādiem valstu nolīgumiem, tiesa ir ņēmusi vērā valstu vienošanos (*Gabčíkovo-Nagymaros* projekts, pirmā Genocīda konvencijas lieta). Savukārt nolīguma neesamības gadījumā tiesa vērtē vispārīgo valsts atbildības pēctecības regulējumu (*Lighthouses Arbitration*).

---

⁸⁹ Interim report by the Chair of the Drafting Committee. UN International Law Commission, Sixty-ninth session, 2017.; Interim report by the Chair of the Drafting Committee. UN International Law Commission, Seventieth session, 2018.

2. pants. Definīcijas

“Pantu projektā:

(a) “valstu pēctecība” – vienas valsts nomaiņa pret citu jautājumā par atbildības nešanu par kādas teritorijas starptautiskajām attiecībām;

(b) “valsts-priekštece” – valsts, kuru valsts pēctecības brīdī ir aizstājusi cita valsts;

(c) “valsts-pēctece” – valsts, kura valsts pēctecības brīdī ir aizstājusi citu valsti;

(d) “valsts pēctecības datums” – datums, kurā valsts-pēctece aizstāja valsti-priekštecī jautājumā par atbildības nešanu par tās teritorijas starptautiskajām attiecībām, uz kuru ir attiecināma valsts pēctecība”.⁹⁰

Pāvela Šturmas ierosinātie termini ir saskanīgi ar ANO STK 1978. gada un 1983. gada valstu tiesību pēctecības konvencijām, un nerada pretrunas ar darba ietvarā veikto teorētisko un starptautiskās prakses izpēti.

5. pants. Valstu pēctecības gadījumi, kuriem piemērojams pantu projekts

“Pantu projekts ir piemērojams vienīgi tādiem valstu pēctecības gadījumiem, kuri noris saskaņā ar starptautiskajām tiesībām un, it īpaši, Apvienoto Nāciju Organizācijas Statūtos nostiprinātajiem starptautisko tiesību principiem.”⁹¹

Īpašā ziņotāja piedāvātais piektā panta projekts ir analogs ANO STK 1978. gada konvencijas 6. pantam un 1983. gada konvencijas 3. pantam. ANO STK projektēšanas komiteja uzsver, ka piektā panta projekta mērķis nav iekļaut valsts pēctecības tiesiskuma jautājumu projekta piemērošanas jomā, bet gan konstatēt, ka prettiesiskas valsts pēctecības gadījumā attiecībā uz valsti-pēcteci tiek piemēroti vispārīgie valsts atbildības noteikumi.⁹²

---

⁹⁰ Interim report by the Chair of the Drafting Committee. UN International Law Commission, Sixty-ninth session, 2017.

⁹¹ Interim report by the Chair of the Drafting Committee. UN International Law Commission, Seventieth session, 2018.

⁹² Ibid.

6. pants. Nav ietekmes uz attiecināmību

“Valsts pēctecībai nav ietekmes uz starptautiski prettiesiskās rīcības, kuru valsts īstenojusi pirms valsts pēctecības datuma, attiecināmību uz šo valsti.”⁹³

Sestā panta mērķis ir nodibināt, ka valsts atbildības regulējums ir joprojām piemērojams valsts pēctecības gadījumā. Daļa ANO STK projektēšanas komitejas uzstāja, ka minētais pants nav iekļaujams pantu projektā, jo neattiecas uz valsts atbildības pēctecības jautājumu. Taču īpašais ziņotājs un daļa komitejas panāca, ka pants tiek provizoriski paturēts nolūkā uzturēt pantu projekta loģisko plūsmu un mazināt šaubas par valsts atbildības un valstu tiesību pēctecības mijiedarbību.⁹⁴

7. pants. Rīcība, kas turpinās

“Kad valsts-pēcteces starptautiski prettiesiska rīcība turpina valsts-priekšteces starptautiski prettiesisko rīcību, valsts-pēcteces starptautiskā atbildība attiecas tikai uz sekām, ko rada tās rīcība pēc valstu pēctecības datuma. Ja un ciktāl valsts-pēctece atzīst un pieņem valsts-priekšteces rīcību kā savu, valsts-pēcteces starptautiskā atbildība attiecas arī uz šādas rīcības sekām.”⁹⁵

Septītā panta projekts ir radniecīgs Pantu par valsts atbildību 11. pantam, kurš paredz rīcības attiecināmību uz valsti gadījumos, kad (1) valsts atbildība nav konstatējama ar citiem attiecināmības veidiem un (2) valsts atzīst un pieņem starptautiski prettiesisko rīcību kā savu.

Šis noteikums būtu piemērojams lietā *Bijelić pret Serbiju un Melnkalni*. Melnkalne kā valsts-pēctece turpināja tās priekšteces, Serbijas un Melnkalnes Savienības, starptautiski prettiesisko rīcību, pieteicējām nenodrošinot tiesas sprieduma izpildi pienācīgā laikā. Gluži kā iecerēts panta pirmajā teikumā, ECT konstatēja valsts-pēcteces starptautisko atbildību, jo Melnkalne turpināja prettiesisko rīcību pēc valsts-pēctecības brīža (skatīt 2.1. apakšnodaļu).

Turklāt ECT konstatēja Melnkalnes atbildību arī par valsts-priekšteces, Serbijas un Melnkalnes Savienības, rīcību pirms valsts pēctecības brīža. Tiesa neatsaucas uz Pantu par

---

⁹³ Interim report by the Chair of the Drafting Committee. UN International Law Commission, Seventieth session, 2018.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Interim report by the Chair of the Drafting Committee. UN International Law Commission, Seventy first session, 2019.

valsts atbildību 11. pantu, bet gan norāda, ka prettiesisko rīcību īstenoja Melnkalnes institūcijas, un tādēļ rīcība nav attiecināma uz Serbiju.

Taču – kā analizēts darba 1.3. apakšnodaļā – citas valsts prettiesiskās rīcības atzīšana un pieņemšana nav valsts atbildības pēctecības jautājums, bet gan valsts atbildības otrā priekšnoteikuma, rīcības attiecināmības jautājums.

3.2. Valstu pēctecības gadījumi

Papildus analizētajām vispārīgajām normām ANO STK ir provizoriski pieņēmusi divus pantus, kas adresē konkrētus valsts pēctecības gadījumus.

8. pants. Sacelšanās vai citas kustības rīcības attiecināmība

“1. Sacelšanās vai citas kustības, kurai izdodas izveidot jaunu valsti valsts-priekšteces teritorijas daļā vai teritorijā, kas ir tās pārvaldībā, rīcība saskaņā ar starptautiskajām tiesībām ir uzskatāma par jaunās valsts rīcību.

2. Šā panta 1. daļa neaprobežo tādas rīcības attiecināmību uz valsti-priekšteci, kura saskaņā ar noteikumiem par valstu atbildību par starptautiski prettiesisku rīcību ir uzskatāma par šīs valsts rīcību neatkarīgi no tās saiknes ar attiecīgo kustību.”⁹⁶

Astotā panta pirmās daļas projekts ir analogs Pantu par valsts atbildību 10. panta otrajai daļai. Kā konstatēts darba 1.3. apakšnodaļā, šis būtībā nav valsts atbildības *pārejas* gadījums, jo valsts-priekšteces atbildība netiek nodibināta. Taču, ņemot vērā astotā panta ciešo saikni ar valsts tiesību pēctecību, panta projekts ir pārņemts.

Astotā panta otrās daļas projekts ir analogs Pantu par valsts atbildību 10. panta trešajai daļai. Panta projekta otrā daļa nostiprina, ka, piemēram, valsts-priekšteces institūciju rīcība, konfrontējot sacelšanās kustību, joprojām būtu attiecināma uz valsti-priekšteci.

9. pants. Pēctecības gadījumi, kuros valsts-priekštece turpina pastāvēt

“1. Ja valsts-priekštece īsteno starptautiski prettiesisku rīcību pirms valsts pēctecības datuma un valsts-priekštece turpina pastāvēt, cietusī valsts ir tiesīga pieprasīt valsts-priekšteces atbildību arī pēc valsts pēctecības datuma:

---

⁹⁶ Interim report by the Chair of the Drafting Committee. UN International Law Commission, Seventy first session. Geneva, 2019.

(a) ja daļa no valsts-priekšteces teritorijas vai teritorijas, par kuras starptautiskajām attiecībām valsts-priekštece ir atbildīga, kļūst par citas valsts teritorijas daļu,

(b) ja valsts-priekšteces teritorijas daļa vai daļas atdalās, lai izveidotu vienu vai vairākas valstis,

(c) ja valsts-pēctece ir jauna neatkarīga valsts, kuras teritorija tieši pirms valstu pēctecības bija atkarīgā teritorija, par kuras starptautiskajām attiecībām bija atbildīga valsts-priekštece.

2. Īpašos apstākļos cietušajai valstij un valstij-pēcteci jācenšas panākt vienošanos par kaitējuma atlīdzību.

3. Šā panta 1. un 2. daļa neskar nekādu sadalījumu vai citu vienošanos starp valsti-priekštecī un valsti-pēcteci, īstenojot 1. un 2. punktu.”⁹⁷

Devītā panta pirmās daļas projektā ir uzskaitīti valsts pēctecības gadījumi, kuros valsts-priekštece tupina pastāvēt. Panta pirmā daļa nostiprina principu, ka valsts-priekšteces atbildība neizzūd tādēļ vien, ka ir notikusi valsts pēctecība. Šāda norma ir nepieciešama, lai cietušo valsti pasargātu no valstu atbildības novelšanas – kad valsts-priekštece apgalvo, ka valsts-pēctecības rezultātā cietušajam jāvērsas pie valsts-pēcteces, kamēr valsts-pēctece atsaucas uz valsts atbildības ne-pārejas principu un “sūta” cietušo valsti atpakaļ pie valsts-priekšteces. Tā kā devītā panta pirmā daļa nostiprina valsts atbildības ne-pārejas principu, minētā norma atbilst darba otrajā nodaļā analizētajai starptautiskajai praksei.

Devītā panta otrā daļa attiecas uz gadījumiem, kad starptautiski prettiesiskās rīcības sekas ir tieši saistītas ar valsts-pēcteces vai valstu-pēctecju teritoriju.⁹⁸ Piemēram, ja kaitējuma atlīdzībai nepieciešamās darbības var īstenot tikai valsts-pēcteces iestādes. Devītā panta otrā daļa neparedz valsts atbildības automātisku pāreju uz valsti-pēcteci; tikai valsts-pēcteces dalību vienošanās procesā. Tomēr pat šāds pienākums ir uzskatāms par papildu slogu valstij-pēcteci, un līdzšinējās prakses analīzē nav konstatējams. Līdz ar to devītā panta otrā daļa ir kvalificējama kā līdzšinējai praksei neatbilstoša.

Savukārt devītā panta trešā daļa līdzīgi pirmā panta otrās daļas projektam paredz, ka jebkāda valsts-priekšteces un valsts-pēcteces vienošanās par valsts atbildības pāreju prevalēs

---

⁹⁷ Interim report by the Chair of the Drafting Committee. 71st session of the International Law Commission, 2019.

⁹⁸ Ibid

pār 9. panta projekta pirmās un otrās daļas noteikumiem. Kā jau norādīts pirmā panta otrās daļas analizē, šāda norma atbilst valstu pēctecības līdzšinējai praksei.

Pēctecības gadījumi, kuros valsts-priekštece beidz pastāvēt

ANO STK projektēšanas komiteja vēl nav izskatījusi Pāvela Šturmas tālākos pantu projektu ierosinājumus. Taču no īpašā ziņotāja pantu projektiem un līdzšinējā komitejas darba var veikt secinājumus par gaidāmajiem rezultātiem.

Pirmkārt, Pāvels Šturma bija ierosinājis katram valsts pēctecības veidam gatavot savu pantu. Taču ANO STK projektēšanas komiteja nolēma apvienot visus valsts pēctecības veidus, kuru rezultātā valsts-priekštece turpina pastāvēt, vienā pantā. Līdz ar to var sagaidīt, ka komiteja vēlēsies pantā apkopot arī visus pēctecības veidus, kuru rezultātā valsts-priekštece beidz pastāvēt. Šajā kategorijā ir divi īpašā ziņotāja pantu projekti: 10. pants par valstu apvienošanu, valsts pievienošanu un 11. pants par valsts sadalīšanu.⁹⁹

Īpašā ziņotāja 10. panta projekts paredz, ka valstu apvienošanās (vai valsts pievienošanas esošai valstij) gadījumā valsts atbildība no valstīm-priekštecēm (vai valsts-priekšteces) pāriet uz valsti-pēcteci. Veiktās prakses analīzes ietvarā konstatējama valsts atbildības pāreja valsts apvienošanās gadījumā (Apvienotā Arābu Republika) un valsts pievienošanas gadījumā (Vācijas atkalapvienošanās). Taču minētajās lietās valstis-pēcteces atbildību uzņēmas labprātīgi; ja valstis nebūtu labprātīgi uzņēmušas priekšteces saistības, nāktos piemērot vispārīgo atbildības ne-pārejas principu. Līdz ar to, ja ANO STK projektēšanas komiteja pieņemtu īpašā ziņotāja ierosināto 10. pantu, šāda norma neatbilstu līdzšinējai praksei.

Savukārt 11. panta projekts nosaka, ka valsts sadalīšanās gadījumā valsts-priekšteces atbildība pāriet uz vienu vai vairākām valstīm pēctecēm, pamatojoties uz valstu-pēctecju vienošanos.¹⁰⁰ Tā kā 11. pants neparedz automātisku valsts atbildības pēctecību, tas nav tiešā pretrunā ar esošo praksi. Taču šāda panta redakcija neatrisinātu situāciju, kurā valstis-pēcteces nav panākušas šādu vienošanos.

---

⁹⁹ Šturma, P. Second report on succession of States in respect of State responsibility. UN International Law Commission, Seventieth session. Geneva, 2018, p. 54.

¹⁰⁰ Ibid.

Konstatēto iztrūkumu varētu risināt, 11. pantu papildinot ar noteikumu, ka:

- (1) vienošanās neesamības gadījumā valsts atbildība nepāriet,
- (2) valsts atbildība pāriet atbilstoši teritorialitātes, proporcionalitātes u.c. pienācīgi definētiem principiem,
- (3) valstīm-pēctecēm obligāti jānoslēdz vienošanās par valsts atbildības pāreju.

No uzskaitītajiem risinājumiem praksei atbilst tikai pirmais – valsts atbildības nepārejas princips. Līdzšinējā praksē vēl nav nodibināti kritēriji, uz kuru pamata valsts sadalīšanās gadījumā varētu konstatēt valsts atbildības pāreju uz valsti-pēcteci vai valstīm-pēctecēm. Un, protams, praksē arī nav nodibināts valstu-pēctecju *pienākums* slēgt vienošanos par valsts atbildības pāreju.

Secinājumi

Vairākums ANO STK projektēšanas komitejas līdz šim pieņemto pantu projektu attiecas uz valsts atbildības principu piemērošanu valsts pēctecības gadījumā, un ir pielīdzināmi Pantu par valsts atbildību regulējumam.

Šī darba ietvarā nozīmīgākais ir ANO STK projektēšanas komitejas pieņemtais 9. pants. 9. panta projekts attiecas uz valstu pēctecības gadījumiem, kuru rezultātā valsts-priekštece turpina pastāvēt. Panta projekts atbilstoši esošajai praksei nostiprina valsts atbildības ne-pārejas principu, taču nodibina arī jaunu valsts-pēcteces pienākumu: īpašas teritoriālās saiknes gadījumā censties panākt vienošanos ar cietušo valsti.

ANO STK projektēšanas komitejas vēl nav skatījusi īpašā ziņotāja piedāvātos pantus par valsts pēctecību, kuras rezultātā priekštece beidz pastāvēt. Pāvela Šturmas 10. panta ierosinājumi ir kvalificējami kā progresīvā attīstība, jo paredz valsts atbildības pāreju valstu apvienošanas vai valsts pievienošanas gadījumā.

Savukārt īpašā ziņotāja 11. panta ierosinājums esošajā redakcijā regulē vienīgi valsts sadalīšanos, kad pēcteces ir vienojušās par valsts atbildības pāreju, un nedod skaidru priekšstatu par atbildības pārejas regulējumu vienošanās neesamības gadījumā.

Tomēr neatkarīgi no īpašā ziņotāja vai ANO STK komitejas izvēlētajām pantu konstrukcijām, tuvākajos gados nemainīsies starptautisko tiesību pamatnostādne: valstis nevēlas uzņemties starptautiskas saistības, no kurām var izvairīties. Tādēļ autores ieskatā arī šis ANO STK pantu projekts piedzīvos līdzīgu likteni kā divi līdzšinējie ANO centieni kodificēt valsts tiesību pēctecības jautājumus.

KOPSAVILKUMS

Darba gaitā autore ir noskaidrojusi sekojošus būtiskus apstākļus, kuriem ir ietekme gala secinājumu izdarīšanā:

1. Vairākas valstis (Serbija, Apvienotā Arābu Republika, Vācijas Federatīvā Republika) ir izvēlējušās labprātīgi uzņemties valsts-priekšteces starptautiskās saistības, tādējādi pārņemot priekšteces atbildību.
2. ANO ST ir ievērojusi valstu (Serbijas, Slovākijas) vēlmi uzņemties valsts-priekšteces saistības un konstatējusi valsts atbildības pāreju, pamatojoties uz valstu-pēcteču vienošanos.
3. Izņēmuma gadījumos valsts atbildības pāreja ir konstatēta bez valsts-pēcteces labprātīgas saistību uzņemšanās (ECT lietā *Bijelić pret Serbiju un Melnkalni*, PAT lietā *Lighthouses Arbitration*).

Izejot no minētajiem apstākļiem, autore izvirza aizstāvēšanai sekojošas tēzes:

1. Prakses izņēmumi no valsts atbildības ne-pārejas principa ir reti un nevienveidīgi; nav konstatējama atkāpšanās no starptautiskās paražu tiesības, ka valsts atbildība no valsts-priekšteces uz valsti-pēcteci nepāriet.
2. ANO STK 9. panta pirmās daļas projekts par valstu pēctecību, kuras rezultātā valsts-priekštece turpina pastāvēt (atdalīšanās, teritorijas daļas pāreja), kodificē starptautiskās paražu tiesības – valsts atbildības ne-pārejas principu.
3. ANO STK 9. panta otrās daļas projekts (īpašas teritoriālās saiknes gadījumā valstij-pēctecei ir pienākums censties vienoties ar cietušo valsti par kaitējuma atlīdzību) neatbilst starptautiskajām paražu tiesībām un ir kvalificējams kā starptautisko tiesību progresīvā attīstība.
4. Īpašā ziņotāja 10. panta projekts (valstu apvienošanās un valsts pievienošanas gadījumā valsts atbildība automātiski pāriet uz valsti-pēcteci) neatbilst starptautiskajām paražu tiesībām un ir kvalificējams kā starptautisko tiesību progresīvā attīstība.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

I. Literatūra

1. Degan, V. D. La succession d'Etats en matière de traités et les Etats nouveaux (issus de l'ex-Yougoslavie). *Annuaire Français de Droit International*, volume 42, 1996.
2. Dumberry Patrick. *International law and practice.State Succession to Bilateral Treaties: A Few Observations on the Incoherent and Unjustifiable Solution Adopted for Secession and Dissolution of States under the 1978 Vienna Convention*. *Leiden Journal of International Law*, 2015.
3. Dumberry, P. *State Succession to International Responsibility*. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2007.
4. Dumberry P. *The Controversial Issue of State Succession to International Responsibility Revisited in Light of Recent State Practice*. *German Yearbook of International Law*, vol. 49. Berlin, Duncker & Humblot, 2006.
5. Focsaneanu L. *L'accord ayant pour objet l'indemnisation de la compagnie de Suez nationalisée par l'Égypte*. *Annuaire français de droit international*, vol. 5 (1959). Centre National de la Recherche Scientifique: 1959.
6. Jankowski J. P. *Nasser's Egypt, Arab Nationalism, and the United Arab Republic*. London: Lynne Rienner Publishers Inc, 2002.
7. Kamminga, M. T. *State Succession in Respect of Human Rights Treaties*. *7 European Journal of International Law*, 1996.
8. Klabber, J. *International Law*. Cambridge University Press, 2017.
9. Nissel, Tzvika Alan. *A History of State Responsibility: The Struggle for International Standards (1870-1960)*. University of Helsinki: 2016.
10. *The Center for Strategic and International Studies. Russia and the Commonwealth of Independent States: Documents, Data, and Analysis*. Edited by Zbigniew K. Brzezinski and Paige Sullivan. New York: M.E. Sharpe, 1997

II. Normatīvie akti

11. Konvencija par genocīda nepieļaujamību un sodīšanu par to. Pieņemta 1948. gada 9. decembrī ANO Ģenerālajā asamblejā. Latvijas Vēstnesis, 2003, nr. 60.
12. Vienna Convention on Succession of States in respect of Treaties. United Nations, Treaty Series, vol. 1946.
13. Official Records of the United Nations Conference on Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts, vol. II.
14. The Unification Treaty. The Unification of Germany in 1990 – A Documentation. Press and Information of the Federal Government. Bonn, 1991.

III. Juridiskās prakses materiāli

Tiesu prakse

15. ANO ST 03.02.2015. spriedums lietā Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Croatia v. Serbia). I.C.J. Reports, 2015.
16. ANO ST 18.11.2008. spriedums lietā Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Croatia v. Serbia), preliminary objections. I.C.J. Reports, 2008.
17. ANO ST 26.02.2007. spriedums lietā Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), I.C.J. Reports, 2007.
18. ANO ST 25.09.1997. spriedums lietā Gabčíkovo-Nagymaros Project (Hungary v. Slovakia). I.C.J. Reports, 1997.
19. ANO ST 05.02.1970. spriedums lietā Barcelona Traction, Light And Power Company, Limited (Belgium v. Spain), I.C.J. Reports 1970.
20. ECT 28.04.2009. spriedums lietā Bijelić pret Melnkalni un Serbiju (iesnieguma Nr. 11890/05).

21. EST spriedums 18.11.2003. lietā C-216/01 Budějovický Budvar, národní podnik un Rudolf Ammersin GmbH.
22. ASV-Lielbritānijas tribunāla 10.11.1925. spriedumu lietā The Hawaiian Claims (F. H. Redward and Others (Great Britain) v. United States). Netherlands: UN Reports on International Arbitral Awards, vol. VI, 1956.
23. ASV-Lielbritānijas tribunāla 23.11.1923. spriedums lietā Robert E. Brown (United States) v. Great Britain. UN Reports on International Arbitral Awards, vol. VI, 1956.
24. PAT 24.07.1956. spriedums lietā Affaire relative à la concession des phares de l'Empire ottoman (France c. Grèce). UN Reports on International Arbitral Awards, vol. XII, 1956

Citi prakses materiāli

25. Ģenerālās Asamblejas 2001. gada 12. decembra rezolūcija Nr. A/RES/56/83.
26. STA rezolūcija Nr. 3/2008. Final Report, Annex: Conclusions of the ILA Committee on Aspects of the Law of State Succession. Rio de Janeiro Conference, 2008.
27. Baltic Yearbook of International Law, vol 3, 2003.
28. Yearbook of Institute of International Law, Volume 76. Tallinn Session, 2015.

ANO Starptautisko tiesību komisijas darba materiāli

29. Annual Report of the International Law Commission, Seventy-first session. New York, 2017.
30. Yearbook of the International Law Commission 2001, vol. II. New York and Geneva, 2002.
31. Yearbook of the International Law Commission 1970, vol. II. New York, 1972
32. Yearbook of the International Law Commission 1963, vol. II. New York, 1964
33. Interim report by the Chair of the Drafting Committee. International Law Commission, Sixty-ninth session, 2017.

34. Interim report by the Chair of the Drafting Committee. International Law Commission, Seventieth session, 2018.
35. Interim report by the Chair of the Drafting Committee. International Law Commission, Seventy first session, 2019.
36. Šturma, P. First report on succession of States in respect of State responsibility. International Law Commission, Sixty-ninth session, 2017.
37. Šturma, P. Second report on succession of States in respect of State responsibility. International Law Commission, Seventieth session, 2018.
38. Šturma, P. Third report on succession of States in respect of State responsibility. International Law Commission, Seventy first session, 2019.

Avoti internetā

39. Lietuvas Republikas Augstākās padomes 11.03.1990. akts "Par Lietuvas Valsts neatkarības atjaunošanu". Pieejams: <https://www.lrs.lt/datos/kovo11/aktas.htm> [skatīts: 17.05.2020]
40. Vienna Convention on succession of States in respect of treaties, Status. Pieejams: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXIII-2&chapter=23&clang=en [skatīts: 14.04.2020.].
41. Закон Российской Федерации о поправке к Конституции Российской Федерации [Krievijas Federācijas likums par grozījumiem Krievijas Federācijas Konstitūcijā]. Pieejams: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202003140001> [skatīts: 17.05.2020.]

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Bakalaura darbs “Deliktatbildības pāreja no valsts-priekšteces uz valsti-pēcteci valsts pēctecības gadījumā” izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegta darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: _____ Katrīna Bičevska   2020.gada ____.

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: lekt. Māris Lejnieks _____   2020.gada ____.

Recenzents:

Darbs iesniegts Juridiskās fakultātes Starptautisko un Eiropas tiesību zinātņu katedrā
2020.gada ____.

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē
2020.gada ____.

Komisijas sekretāre: